

Ontwerpen in een heterogene stedelijke omgeving

Het universiteitscluster op het Roeterseiland in Amsterdam

Roberto Cavallo

In de komende jaren gaat de Universiteit van Amsterdam (UvA) extra investeren in haar gebouwenbestand. De werkzaamheden zullen zich concentreren rond de vier grote UvA-clusters: het Science Park (Watergraafsmeer), het Amsterdams Medisch Centrum (Amsterdam Zuidoost) en de binnenstedelijke locaties het Binnengasthuisterrein en het Roeterseiland. Vooral in dit laatste cluster zullen in de komende jaren belangrijke aanpassingen worden aangebracht. Hier moeten de studenten en medewerkers van drie faculteiten worden gehuisvest: Rechtsgeleerdheid, Economie en bedrijfskunde, en Maatschappij- en gedragswetenschappen. Behalve de modernisering van de bestaande huisvesting brengen de plannen van de UvA interessante ontwerpthema's met zich mee. Een belangrijke wens is nieuw elan te brengen in het Roeterseiland. Mede door de herinrichting van de openbare ruimtes, waaraan ook algemene voorzieningen en studentenwoningen zijn gekoppeld, moet dit gebied een transformatie ondergaan om zich te kunnen onderscheiden als een aantrekkelijk deel van de stad.¹

Aan de faculteit Bouwkunde van de TU Delft, en in het bijzonder aan het Masterprogramma Hybrid Buildings, verschaft deze opgave een stimulerende voedingsbodem voor een afstudeeratelier. Het onderwerp past binnen het algemene thema van het Masterprogramma Hybrid Buildings, dat zich in zowel onderwijs als onderzoek richt op de actuele transformaties van de stad.

In dit artikel wil ik inzicht bieden in het werk van het afstudeeratelier van Hybrid Buildings² met betrekking tot de herontwikkeling van het universiteitscluster op het Roeterseiland in Amsterdam. Na een inleiding over de geschiedenis van de locatie voordat de universiteit zich in dat gebied vestigde, zal ik ingaan op de rol van de universiteit bij de totstandkoming van de huidige situatie en vervolgens op de ontwerpvragestukken die het vertrekpunt vormden van het project. Het artikel eindigt met de presentatie van een viertal individueel uitgewerkte afstudeerprojecten.

¹
Bron: <http://www.uva.nl/roeterseiland>.

²
Het afstudeeratelier over de herontwikkeling van het Roeterseiland vond plaats in het studiejaar 2008-2009.

Designing buildings in a heterogeneous urban environment

The university cluster at Roeterseiland in Amsterdam

Roberto Cavallo

Over the next few years, the University of Amsterdam is going to invest more in its buildings. The work will focus on the university's four major clusters: the Science Park in Watergraafsmeer, the AMC hospital in south-east Amsterdam and the inner-city sites Binnengasthuisterrein and Roeterseiland. The latter cluster will undergo particularly substantial changes. The students and staff of three faculties – Law, Economics and Business, and Social and Behavioural Sciences – are to be housed here in the near future. Apart from the necessary modernisation of the existing premises, the university's plans raise interesting design issues. One important aim is to give the Roeterseiland site a new lease of life. The redesign of its public spaces, which will include general facilities and student flats, should help turn the site into an attractive feature of the city.¹

This assignment has given Delft University of Technology's Faculty of Architecture, and its Hybrid Buildings master's programme in particular, a stimulating basis for a graduation workshop. The subject was in keeping with the general theme of the programme, in which the focus of both teaching and research was on current transformations of the city.

This purpose of this article is to provide a picture of the work produced by the Hybrid Buildings workshop² on the redevelopment of the Roeterseiland university cluster in Amsterdam. After an introductory section on the history of the university site there, I will discuss the role of the university in the emergence of the present situation, followed by the design issues that were the starting point for the project. The article will conclude with a presentation of four individual graduation projects.

The end of the ring of canals: Roeterseiland

The creation and development of Roeterseiland³ have an interesting history. The part of the city

¹
Source: <http://www.uva.nl/roeterseiland>.

²
The graduation workshop on the redevelopment of Roeterseiland was held in the academic year 2008-2009.

³
The island was named after its original owner, Hendrik Roeters (1617-1699). He was a city councillor, and in 1673 he was appointed sheriff (chief of police) for the city of Amsterdam.

Het einde van de grachtengordel: het Roeterseiland

De totstandkoming en de ontwikkeling van het Roeterseiland³ vormen een interessante geschiedenis. Het deel van de stad waar het eiland zich bevindt, werd aangelegd in de vierde fase van de zeventiende-eeuwse stadsuitleg (1655-1665).⁴ Deze vierde uitleg werd slechts gedeeltelijk volgens plan uitgevoerd. Aan het eind van de zeventiende eeuw leidde de stagnatie in de vraag naar bouwgrond tot een andere inrichting van het gebied ten oosten van de Amstel. Het noordelijke deel ervan werd herbestemd tot groengebied, met verhuurbare tuinen en een openbaar park. Dit deel, de zogenoemde Plantage, kreeg een geheel nieuwe ruimtelijke structuur, die sterk afweek van het oorspronkelijke plan.⁵ Het deel tussen Amstel en Plantage werd in grote lijnen wel volgens het oorspronkelijke plan uitgevoerd, maar kreeg een andere functionele inrichting. De bouwgrond werd onder andere ter beschikking gesteld aan sociale instellingen en bedrijven.⁶ Vooral vervuilende bedrijven vonden een plek in dit gebied, waaronder de hoedenmakerijen, zeepziederijen en, iets later, brandewijnstokerijen.⁷ Het Roeterseiland maakte deel uit van dit industriegebied.

Het morfologische verschil tussen het gebied ten westen en dat ten oosten van de Amstel is nog duidelijk waar te nemen. De bekende verkavelingsstructuur van de grachten-gordel was geen constante factor in de vorming van het stedelijke weefsel ten oosten van de Amstel. Zowel verkaveling als grondgebruik werd hier van het begin af aan gekenmerkt door discontinuïteit en fragmentatie, waardoor het geheel minder samenhang vertoont. Ook de eerste bouwactiviteiten op het Roeterseiland werden gekarakteriseerd door een fragmentarische opzet. Het terrein was oorspronkelijk verdeeld in kleine eilanden, waarop, naast een aantal industrieloosden, vrij snel ook de stadsasbelt werd aangelegd.⁸ Tijdens de daaropvolgende decennia veranderde er weinig. De economische recessie, die aan het einde van de achttiende eeuw het hele land teisterde, trof de Amsterdamse bouwsector zwaar. Pas na 1820, toen het economisch herstel zich aankondigde, ging men nieuwe bedrijven op het Roeterseiland vestigen.

De economische opleving speelde, samen met de realisatie in 1843 van het spoorwegstation net buiten de Weesperpoort,⁹ een doorslaggevende rol in de ontwikkeling van het Roeterseiland. Het station gaf in combinatie met de aanwezige veemarkt, gelegen aan de Achtergracht, een behoorlijke impuls aan de bedrijvigheid. Zo werd omstreeks 1844 een stoommachinefabriek gebouwd en in 1845 begon de bouw van een dia-

mantslijperij in het zuidelijke deel van Roeterseiland. Vlak daarna vestigden er zich een rijstpellerij, een steenfabriek en een tweede diamantslijperij. Tegelijkertijd had de Rijnspoorwegmaatschappij toestemming gekregen voor de aanleg van een zijtak, zodat het emplacement van het Weesperpoortstation kon worden verbonden met het Entrepotdok.¹⁰ De toestemming hield ook in dat de spoorwegmaatschappij een aanzienlijk deel van de grond langs de Lijnbaansgracht in gebruik kon nemen en er een spoorbrug kon worden gebouwd over de Singelgracht. De zijtak van het spoor werd dwars over de Singel aangelegd, tussen de bolwerken en de Lijnbaansgracht, en bleef een hinderlijke barrière tot aan het begin van de twintigste eeuw.

Ondertussen werd het in de omgeving van het Roeterseiland zo druk dat de gemeente Amsterdam moest ingrijpen om het verkeer te reguleren. Er werd een verordening uitgevaardigd die veeervoer door de Weesperpoort de stad in verbod en de weg vrijmaakte voor reizigers van en naar het spoorwegstation.¹¹ De Lijnbaansgracht werd in oostelijke richting gedempt, in 1866 tot aan de Roetersburgwal (voorbij de Weesperpoort) en in 1874 tot aan het Militaire Ziekenhuis.¹² Daarnaast werd in 1873 ook de Roetersburgwal gedempt, zodat er ruimte kwam voor de huidige Roetersstraat. In dezelfde periode werd ook een stalling voor paardentrams gebouwd (1874), evenals een brug over de Achtergracht bij de Roetersstraat (1875) teneinde een directe verbinding met de veemarkt tot stand te brengen.

Al deze maatregelen losten de verkeersproblemen weliswaar gedeeltelijk op, maar het stadsbeeld bleef rommelig en oogde steeds meer als een optelsom van heterogene fragmenten. Vooral de aanblik vanaf de Weesperpoort was merkwaardig: eenmaal buiten het station kon men, door de poort naar de Sarphatistraat, links de prachtig aangelegde boulevard en de brug over de Amstel zien liggen, met aan het eind het opvallende Paleis voor Volksvlijt,¹³ en rechts een spoorweg over de straat heen, waar een wanorde heerste van gebouwen en loosden en veel verkeer was, vooral van goederen en vee.

De activiteiten op het Roeterseiland gingen voort met de bouw van nog een diamantslijperij in 1890 – tegenwoordig het oudste gebouw op het terrein – en een jaar later van het eerste onderkomen voor de universiteit, de huisvesting van het scheikundig laboratorium, ontworpen door Willem Springer.¹⁴ Belangrijke veranderingen traden pas op na 1900, het jaar waarin de concessie van de Rijnspoorwegmaatschappij afliep. Aangezien de gemeente streefde naar een verbetering van de verkeerssituatie op de Sarphatistraat, moest het treinverkeer naar het Entrepotdok zo snel mogelijk

3
Het Roeterseiland is genoemd naar Hendrik Roeters (1617-1699), de oorspronkelijke eigenaar van het eiland. Roeters was schepen (vergelijkbaar met wethouder); hij werd in 1673 benoemd tot schout (een soort hoofdcommissaris van politie) van de stad Amsterdam.

4
De eerste en de tweede fase van de stadsuitleg werden uitgevoerd vanaf 1585; de werkzaamheden in de derde fase (1613-1625) behelsden het deel vanaf de Haarlemmerdijk tot aan de Leidsegracht. Raadpleeg voor gedetailleerde informatie over dit onderwerp: J.E. Abrahamse, *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Bussum (Thoth) 2010.

5
Zie voor een uitgebreide toelichting op de totstandkoming van de Plantage de bijdrage van E. Gramsbergen in dit cahier.

6
Het bekendste gebouw van een sociale instelling in de omgeving is ongetwijfeld het Amstelhof, ontworpen door stadstimmerman H. Petersom en gebouwd in 1681. Na jarenlang te hebben gefunctioneerd als zorginstelling werd het in 2009 verbouwd tot het museum Hermitage Amsterdam.

7
Zie ook Abrahamse, *De grote uitleg van Amsterdam* (noot 4), p. 232.

8
De stadsasbelt, beter bekend als Weesperbelt, was gelegen langs de Achtergracht (tegenwoordig Nieuwe Achtergracht) tussen de Roetersburgwal (tegenwoordig Roetersstraat) en de Plantage Muidergracht.

9
Het station Amsterdam-Weesperpoort werd geopend op 28 december 1843. Het gebouw werd geëxploiteerd door de Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij en deed

dienst als kopstation voor de treinverbinding naar Utrecht. Station Weesperpoort bleef in gebruik tot 1939.

10
Dit pakhuizencomplex kwam in 1840 gereed; een deel ervan was al in 1827 in gebruik genomen. Zie ook R. Aerts en P. de Rooy (red.), *Geschiedenis van Amsterdam*. Deel III, *Hoofdstad in aanbouw, 1813-1900*. Amsterdam (SUN) 2006, pp. 111-113.

11
Het oorspronkelijke plan was om van de gedempte Lijnbaansgracht een drijfweg te maken, zodat het vee door de Weesperpoort de stad in kon worden gebracht. Wegens de genoemde verordening kon dat alleen door de Muiderpoort (ten oosten van Weesperpoort) gebeuren; het werd dan via de Sarphatistraat en de Roetersstraat naar de veemarkt geleid.

12
Deze werkzaamheden liepen parallel met de ontmanteling van de stadswallen als gevolg van de bekrachtiging van de zogenaamde ‘Vestingwet’ uit 1874.

13
Het paleis werd ontworpen door Cornelis van Outhoorn en gerealiseerd tussen 1855 en 1864. In 1929 werd het door brand verwoest.

14
Willem Springer werkte tussen 1858 en 1890 als architect bij de Dienst Publieke Werken van Amsterdam. Het scheikundig laboratorium brandde rond 1990 af. Zie H. de Haan en I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit van Amsterdam*. Haarlem (Architext) 2000, p. 19.

where it is located was created during the fourth stage of the seventeenth-century expansion of the city (1655-1665).⁴ Only part of this fourth stage was carried out according to plan. In the late seventeenth century, falling demand for building land led to a change in the design of the area east of the river Amstel. The northern section was replanned as green space, with gardens for rent and a public park. The latter, known as the Plantage, was given an entirely new spatial structure that was very different from the original plan.⁵ The area between the Amstel and the Plantage was largely designed in accordance with the plan, but with a different function. Much of the building land was allocated to social welfare institutions and industries.⁶ The industries sited here were mainly ones that caused pollution, including the highly noxious hat-making and soap-making industries and (later on) distilleries.⁷ Roeterseiland was part of this industrial area.

The morphological difference between the areas to the west and east of the Amstel is still clearly visible. The familiar parcellation structure of the ring of canals was not a constant factor in the development of the urban fabric east of the Amstel. From the outset, both parcellation and land use in the area were discontinuous and fragmented, and hence lacking in coherence. The first building activities at Roeterseiland were also fragmentary. The area was originally divided into small islands, on which a number of industrial buildings were erected; before long this was also designated as the site for the municipal refuse dump.⁸ Little changed in the decades that followed. The nationwide economic recession in the late eighteenth century was a serious blow to the building sector in Amsterdam. It was only after 1820, when the economy started to recover, that new businesses began to be established at Roeterseiland once more.

The economic revival, as well as the construction of the railway station just outside the Weesperpoort gate in 1843,⁹ played a crucial part in the development of Roeterseiland. Together with the existing livestock market on the Achtergracht canal, the station gave industry a major boost. A steam-engine factory was built around 1844, and construction of a diamond factory in the southern section of Roeterseiland began in 1845. Soon afterwards a rice mill, a brickworks and a second diamond factory were established there. Meanwhile the railway company had obtained permission to build a branch line linking Weesperpoort station to the Entrepotdok.¹⁰ This also allowed the company to use a good deal of the land along the Lijnbaansgracht canal and build a railway bridge over the Singelgracht canal. The branch line was built straight across the Singel,

between the bastions and Lijnbaansgracht, and remained a major obstacle until the early twentieth century.

By now, the Roeterseiland area was so busy that the city council had to start regulating traffic. A new by-law banned movement of livestock through the Weesperpoort gate, so that passengers could use it to get to and from the station.¹¹ Lijnbaansgracht was filled in to the east, as far as Roetersburgwal (past the Weesperpoort) in 1866 and as far as the Military Hospital in 1874.¹² In 1873 Roetersburgwal was also filled in to make room for a new street, today's Roetersstraat. During the same period a depot for horse-drawn trams was also built (1874), as well as a bridge over Achtergracht near Roetersstraat (1875), creating a direct link to the livestock market.

All these measures went some way towards solving the traffic problems, but the area looked increasingly untidy – a ragged assortment of heterogeneous fragments. The view from the Weesperpoort gate was particularly curious. Looking to the left (through the gate to Sarphatistraat) as they came out of the station, people could see the magnificent boulevard and the bridge over the Amstel, with the striking Palace of Industry at the far end;¹³ looking to the right, they could see a railway line over the street, which was a jumble of buildings, sheds and busy traffic (mainly goods and livestock).

Meanwhile, building activities at Roeterseiland continued with the construction of yet another diamond factory in 1890 – now the oldest structure on the site – and a year later the first university building, the chemistry laboratory, designed by Willem Springer.¹⁴ There were no major changes until after 1900, when the railway company's franchise expired. The city council wanted to improve the traffic situation in Sarphatistraat, and railway traffic to the Entrepotdok had to be diverted as soon as possible. However, the land on which the branch line was built did not become available until five years later, in 1905.

The council decided to extend Sarphatistraat with a street profile width of 30 metres as far as the Muiderpoort gate and build a new road between Mauritskade and Sarphatistraat, part of it on the substructure of the existing railway bridge. It also decided to fill in Lijnbaansgracht as far as the Plantage Muidergracht canal and create room for leasehold dwellings along Sarphatistraat. The housing project was built shortly afterwards to a design by H.P. Berlage, and can be admired to this day. Although Roeterseiland itself remained largely fragmentary, the new housing block did a great deal to improve and embellish Sarphatistraat as a major city boulevard.

4

The first and second stages were carried out from 1585 onwards; the third stage (1613-1625) covered the area from Haarlemmerdijk to the Leidsegracht canal. For detailed information on this, see J.E. Abrahamse, *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Bussum (Thoth) 2010.

5

For a detailed description of how the Plantage was created, see E. Gramsbergen's article in this issue.

6

The best-known social welfare building in the area is undoubtedly the Amstelhof (a nursing home for the elderly), designed by municipal carpenter H. Petersom and built in 1681. In 2009, after centuries as a welfare institution, it was converted into the Hermitage Amsterdam museum.

7

See also Abrahamse, *De grote uitleg van Amsterdam* (note 4), p. 232.

8

The municipal refuse dump (better known as the Weesperbelt) was located along the Achtergracht canal (now Nieuwe Achtergracht), between the Roetersburgwal canal (now Roetersstraat) and Plantage Muidergracht.

9

Amsterdam's Weesperpoort station was opened on 28 December 1843. It was operated by the Dutch Rhine Railway Company and served as a terminus for the railway link to Utrecht. The station continued in service until 1939.

10

This warehouse complex was completed in 1840; part of it had come into service back in 1827. See also R. Aerts and P. de Rooy (eds.), *Geschiedenis van Amsterdam*. Vol. III, *Hoofdstad in aanbouw, 1813-1900*. Amsterdam (SUN) 2006, pp. 111-113.

11

The original plan had been to turn the filled-in Lijn-

baansgracht into a drovers' road, so that livestock could enter the city through the Weesperpoort. Under the new by-law, livestock could only be brought into the city through the Muiderpoort gate (to the east of the Weesperpoort); from there it reached the market via Sarphatistraat and Roetersstraat.

12

This work coincided with the demolition of the city ramparts following the adoption of the 1874 Fortifications Act.

13

This building, designed by Cornelis van Outshoorn, was built between 1855 and 1864. It burned down in 1929.

14

From 1858 to 1890, Willem Springer worked as an architect for the city's Public Works Department. The chemical laboratory burned down around 1990. See H. de Haan and I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit van Amsterdam*. Haarlem (Architext) 2000, p. 19.

worden omgeleid. De grond waarop de zijtak van de spoorweg lag, kwam echter pas vijf jaar later – in 1905 – ter beschikking.

De gemeenteraad besloot om de Sarphatistraat met een profielbreedte van 30 meter tot aan de Muiderpoort door te trekken en een nieuwe verbindingsweg tussen Mauritskade en Sarphatistraat aan te leggen, deels op de onderbouwconstructie van de bestaande spoorbrug. Daarnaast werd besloten de Lijnbaansgracht tot aan de Plantage Muidergracht te dempen en langs de Sarphatistraat plaats vrij te maken voor woningen in erfpacht. Het woningbouwproject werd kort daarna gerealiseerd volgens het ontwerp van H.P. Berlage en is tegenwoordig nog altijd te bewonderen. Hoewel op het Roeterseiland zelf het fragmentarische karakter bleef overheersen, droeg dit woningblok substantieel bij aan de verbetering en verfraaiing van de Sarphatistraat als belangrijke stadsboulevard.

De Universiteit van Amsterdam op het Roeterseiland

De voltooiing van het gebouw van Springer in 1891 is het begin van de ontwikkeling van het Roeterseiland als universiteitscluster.¹⁵ Het gebouw was gepositioneerd in de noordelijke helft van het gebied, waar tegenwoordig de hoofdingang tot het terrein ligt. Het tweede universiteitsgebouw, ontworpen door A.R. Hulshof, werd gerealiseerd in 1934 als huisvesting voor het geologisch instituut en de scheikundelaboratoria.

In de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel. Kenmerkend voor deze jaren was de explosieve groei van het aantal studenten: voor de oorlog telde de UvA ongeveer 2500 studenten, in 1947 waren dat er al 4300 en in het collegejaar 1950-1951 ruim 7100. Deze enorme toename ging gepaard met een steeds nijpender ruimtegebrek, vooral waar het om collegezalen en laboratoria ging. Intussen investeerde het rijk grote bedragen in het hoger onderwijs en raakte de Universiteit van Amsterdam, die werd gefinancierd door de gemeente en niet in aanmerking kwam voor rijkssubsidies, steeds meer achterop. Deze situatie veroorzaakte veel discussie; de gemeente zag zich weldra genoodzaakt onderhandelingen te beginnen met het rijk over het financieringsmodel voor het hoger onderwijs. In 1960 werd men het eens en vanaf 1961 was het rijk financieel verantwoordelijk voor 95 procent van de totale kosten.¹⁶

Naast de organisatorische veranderingen in de UvA betekende deze situatie een impuls voor de ontwikkeling van nieuwe universiteitsgebouwen. In deze periode deden zich drastische transformaties voor. Eind jaren vijftig had Norbert Ga-

wronski, architect bij de Dienst Publieke Werken van Amsterdam, een ambitieus masterplan getekend, waarin bestaande fabrieksgebouwen plaats moesten maken voor grootschalige modernistische universiteitsgebouwen. Met dit plan bond Gawronski de strijd aan met de conservatieve politiek en besluitvorming en koos hij tegelijkertijd duidelijk stelling in de discussie over stadsvernieuwing.

Ook het culturele, bestuurlijke en financiële klimaat veranderde, en na jaren van harde onderhandelingen tussen alle betrokken partijen kreeg Gawronski de kans om zijn modernistische droom te verwerkelijken. Het niet onomstreden masterplan werd diverse malen gewijzigd en een deel ervan werd pas in de jaren zestig gerealiseerd, zoals de markante hoogbouw voor chemie. Massa en uiterlijk van het nieuwe complex ogen vreemd en gaan geen directe relatie aan met de omgeving. Door de situering van de belangrijke inwendige verbindingen op de eerste verdieping en door het interne ontsluitingssysteem wordt de interactie tussen gebouwen en maaiveld bemoeilijkt. Daarnaast werd het lineaire gevelbeeld aan de Sarphatistraat door het nieuwe complex dobroken, zodat het heterogene karakter van de locatie duidelijk werd blootgelegd.

Het stadsvernieuwingproces werd in de jaren zeventig voortgezet onder het motto 'bereikbaarheid'. De explosieve groei van het autoverkeer is kenmerkend voor deze periode en de verbinding tussen centrum en periferie werd niet alleen als een verkeertechnische opgave gezien, maar ook als een sociale doelstelling. De belangrijkste agendapunten van het gemeentelijke beleid waren voortaan de verbetering van het stratenpatroon en de realisatie van een efficiënt openbaarvervoernetwerk. Emblematisch voor die periode is de aanleg van de metrolijn richting Bijlmermeer, die gepaard ging met de pijnlijke sloop van de joodse buurt aan de Nieuwmarkt en de verdere intensivering van de Wibautstraat. Het onder de grond brengen van het openbaar vervoer creëerde meer ruimte voor het autoverkeer, en dit ging ook aan het Roeterseiland niet onopgemerkt voorbij. Alle ruimtes tussen de onsamenvangende gebouwen werden opgevuld door auto's, wat dringend organisatorische maatregelen vereiste. Enkele wijzigingen in de inrichting van het terrein werden in de jaren tachtig gerealiseerd, maar een substantieel herstructureringsvoorstel kwam pas in het begin van de jaren negentig tot stand.

In 1989 kreeg Pi de Bruin van de Architecten Cie. de opdracht om een nieuw masterplan voor het gebied te formuleren. Hij streefde ernaar de stedenbouwkundige en architectonische problemen van het Roeterseiland op te lossen door een 'stadsreparatie' die geen sentimentaliteit of nos-

15

In feite springt de universiteit van het Plantagegebied over naar het Roeterseiland. In de Plantage werd al eerder een natuurkundig laboratorium gebouwd. Verder maakte de universiteit gebruik van de botanische en de zoologische tuin (Artis), beide gelegen in de Plantage. Zie hiervoor ook de bijdrage van E. Gramsbergen in dit cahier.

16

Zie ook P. de Rooy (red.), *Geschiedenis van Amsterdam. Deel IV, Tweestrijd om de hoofdstad, 1900-2000*. Amsterdam (SUN) 2007, pp. 453-454.

004

Fragment van de stadspat-
tegrond van Amsterdam.
Dienst Publieke Werken,
1902 (Stadsarchief Amster-
dam).

005

Het Paleis voor Volksvlijt
gezien vanaf de Amstel,
briefkaart uit 1902. Het mo-
numentale gebouw vormde
samen met de brug aan de
Sarphatistraat in westelijke
richting het aanzicht van
de stad vanaf het Weesper-
plein (www.grachtenjour-
naal.nl/briefkaarten).

006

Fragment van een kaart van
de Dienst Publieke Werken
uit 1940 (uit: M. Hameleers,
*Kaarten van Amsterdam
1866-2000*. Gemeentear-
chief Amsterdam, Bussum
[Thoth] 2002, p. 242).

007

Foto van het scheikundig
laboratorium aan de Nieuwe
Prinsengracht, hoek Roe-
tersstraat, ontworpen door
W. Springer (Stadsarchief
Amsterdam, collectie Jacob
Olie Jbz.).

008

Het Geologisch Instituut van
de Universiteit van Amster-
dam, ontworpen door A.R.
Hulshof en gerealiseerd in
1934 (collectie Stadsarchief
Amsterdam, foto's Stadsar-
chief Amsterdam).

009

Het universiteitscluster op
het Roeterseiland gezien
vanuit de Sarphatistraat;
perspectieftekening van
Norbert Gawronski uit 1968
(uit: H. de Haan, I. Haagsma
en J. Keesom, *De Univer-
siteit in Amsterdam. Dertig
jaar bouwen voor Minerva*.
Haarlem [Architext] 1991,
p. 52).

010

Fotomontage van het
universiteitscluster op het
Roeterseiland met de ge-
plande gebouwen uit 1965-
1970 (uit: P.J. Knechtmans,
*From Illustrious School to
University of Amsterdam. An
illustrated History*. Amster-
dam [Amsterdam University
Press] 2007, p. 234).

004

Fragment of map of Amster-
dam, 1902, Public Works
Department (Amsterdam
City Archive).

005

View of the Palace of
Industry from the River
Amstel (1902 postcard).
Together with the bridge
on Sarphatistraat, this
monumental structure
could be seen when looking
west from Weesperplein
(www.grachtenjournaal.nl/
briefkaarten).

006

Fragment of the map pro-
duced by the Public Works
Department, 1940 (from:
M. Hameleers, *Kaarten van
Amsterdam 1866-2000*. Am-
sterdam City Archive, Bus-
sum [Thoth] 2002, p. 242).

007

The chemistry laboratory
on Nieuwe Prinsengracht, at
the corner of Roetersstraat,
designed by W. Springer
(Amsterdam City Archive,
Jacob Olie Jbz. collection).

008

The University of Amster-
dam's Geological Institute,
designed by A.R. Hulshof
and built in 1934 (Amster-
dam City Archive collec-
tion, photographs by the
Archive's photographic
department).

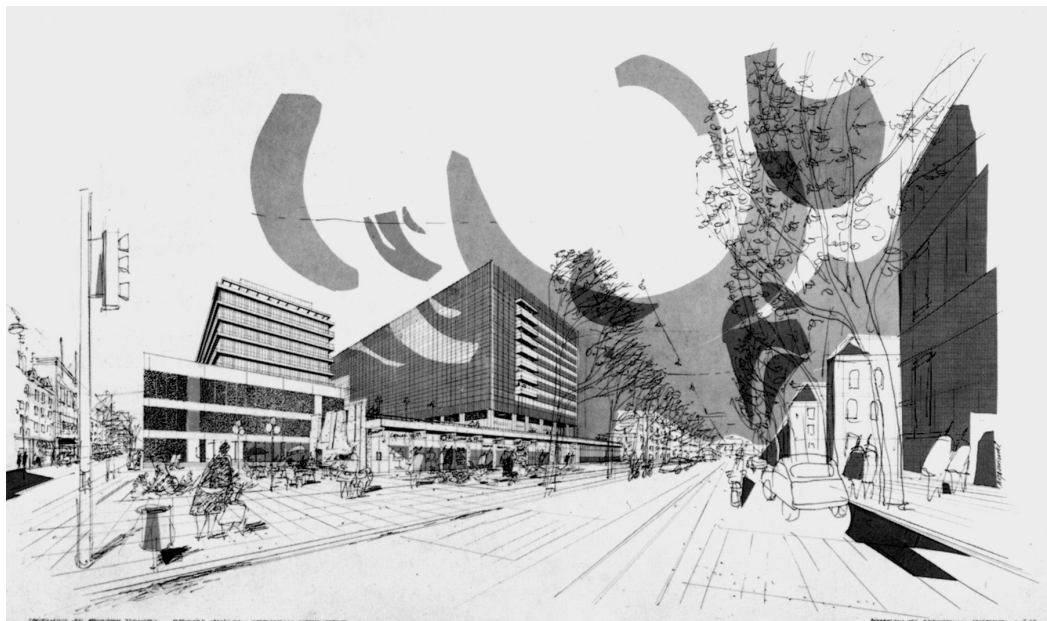
009

View of the University of
Amsterdam's Roeterseiland
cluster from Sarphatistraat,
1968, perspective drawing
by Gawronski (from:
H. de Haan, I. Haagsma &
J. Keesom, *De Universiteit
in Amsterdam. Dertig jaar
bouwen voor Minerva*. Haar-
lem [Architext] 1991, p. 52).

010

Photomontage of the Uni-
versity of Amsterdam's
Roeterseiland cluster,
with the planned buildings
from 1965-1970 (from: P.J.
Knechtmans, *From Illus-
trious School to University of
Amsterdam: an Illustrated
History*. Amsterdam [Am-
sterdam University Press]
2007, p. 234).

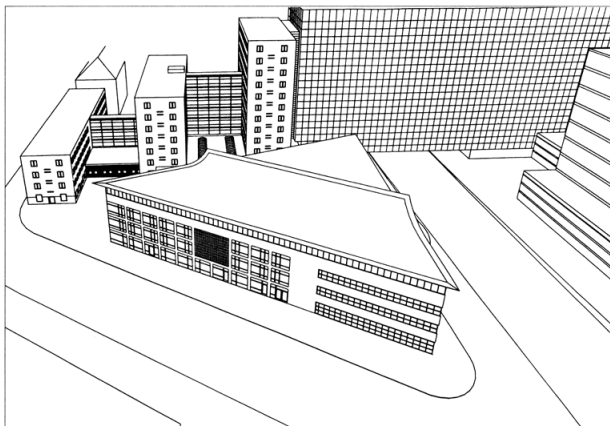
009

010

011

012

013

011

De aanpassing van het UvA-complex volgens het ontwerp van Pi de Bruin, de Architecten Cie., perspectieftekening, 1990 (uit: H. de Haan en I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit in Amsterdam*. Haarlem [Architext] 2000, p. 147).

012

Foto van de entree na de verbouwing, volgens het ontwerp van Pi de Bruin, de Architecten Cie. (uit: H. de Haan en I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit in Amsterdam*. Haarlem [Architext] 2000, p. 146).

013

Nieuwe straatwand aan de Sarphatistraat (foto VMX Architects, www.flickr.com/photos/vmxarchitects/).

014

Herstructureringsplan van het UvA-cluster door Palmboom & van den Bout, deel van een maquette (www.palmbout.nl).

011

Perspective drawing of the changes to the university complex, designed by Pi de Bruin / Architecten Cie., 1990 (from: H. de Haan & I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit in Amsterdam*. Haarlem [Architext] 2000, p. 147).

012

The redesigned entrance, by Pi de Bruin / Architecten Cie. (from: H. de Haan & I. Haagsma, *Al de gebouwen van de Universiteit in Amsterdam*. Haarlem [Architext] 2000, p. 146).

013

New street elevation in Sarphatistraat, designed by VMX Architects (www.flickr.com/photos/vmxarchitects/).

014

Restructuring plan for the university cluster, by Palmboom & van den Bout. Fragment of the scale model (www.palmbout.nl).

014

The University of Amsterdam site at Roeterseiland

The construction of Springer's building in 1891 marked the beginning of Roeterseiland's development as a university cluster.¹⁵ The building was located in the northern half of the area, where the main entrance to the site is now situated. The second university building, designed by A.R. Hulshof, was built in 1934 to house the Geological Institute and the chemistry laboratories.

Many changes took place in the period just after the second World War. These years saw an explosive increase in the number of students: before the war the university had had some 2,500 students, by 1947 the figure had risen to 4,300, and in the academic year 1950-1951 there were over 7,100. The result was an increasingly serious shortage of space, especially for lecture halls and laboratories. By now the Dutch government was investing large sums in higher education, and the University of Amsterdam, which was funded by the city council and hence not entitled to government grants, lagged further and further behind. This situation led to much debate, and the council soon had to begin negotiating with the government about funding for higher education. Agreement was reached on this in 1960, and the following year the government assumed financial responsibility for 95 percent of the costs.¹⁶

Apart from organisational changes within the university, this government funding gave a boost to the development of new buildings. Far-reaching changes took place during this period. In the late 1950s Norbert Gawronski, an architect on the staff of the city's Public Works Department, had drawn up an ambitious master plan in which existing factory buildings were to make way for large-scale modernist university buildings. Gawronski's plan was a deliberate challenge to conservative policy and decision-making, and a clear statement of where he stood in the debate on urban renewal.

The cultural, administrative and financial climate was also changing, and after years of tough negotiations between the various parties Gawronski was given a chance to put his modernist dream into practice. The by no means uncontroversial master plan was amended several times, and parts of it, such as the striking high-rise chemistry building, were not carried out until the 1960s. The mass and appearance of the new complex were strange, and out of keeping with the surrounding area. The location of the main internal links on the first floor, as well as the internal access system, prevented easy interaction between the buildings and the ground level. The new complex also interrupted the line of façades in Sarphati-

straat, clearly exposing the heterogeneous character of the site.

The urban renewal process continued during the 1970s, with the motto 'accessibility'. This period was marked by explosive growth in car traffic, and the link between the centre and the periphery was seen as not just a traffic issue but also a social one. Henceforth the main items on the council's policy agenda were improvement of the street pattern and creation of an efficient public transport system. The period was symbolised by the construction of the metro line out towards Bijlmermeer, which was accompanied by the distressing demolition of the Jewish quarter round Nieuwmarkt and more intensive use of Wibautstraat. The decision to move public transport underground created more space for car traffic, and this also affected Roeterseiland. All the spaces between the disconnected buildings were filled up with cars, and urgent organisational measures were called for. Some changes were made to the design of the site in the 1980s, but there were no substantial restructuring proposals until the early 1990s.

In 1989, Pi de Bruin of Architekten Cie. was asked to draw up a new master plan for the area. His idea was to solve Roeterseiland's urban planning and architectural problems by means of an unsentimental 'urban repair job' that would not generate nostalgia for the past. Architekten Cie.'s plan included a new complex for the University of Amsterdam,¹⁷ consisting of three separate structures of varying heights, ordered in linear fashion and linked to the axis of Gawronski's elongated building by a glass skyway. The proposal also provided for a triangular volume that was connected to the complex by a covered glass hallway; the new main entrance would be located here.

Pi de Bruin also had clear plans for the section of the site adjoining Sarphatistraat. Earlier interventions were camouflaged by a new street elevation extending from the corner of Roetersstraat to Berlage's existing housing block. The new elevation consisted of three sections: the Roetersstraat corner was designed by Pi de Bruin himself, the central section by VMX Architects and the longest section by Claus en Kaan. It was above all this latter part of the plan that reflected De Bruin's call for 'urban repair'. Although the façade apertures and alignments were not directly derived from Berlage's block, the new sections followed the regular basic form of the existing block, so that Sarphatistraat would once again have a clear street profile.

Some ten years later, in 2004, Palmboom & van den Bout Stedebouwkundigen were asked to create a plan for the restructuring of Roeterseiland. Analysis of successive interventions in the

15

The university effectively moved across from the Plantage area to Roeterseiland. A physics laboratory had already been built in the Plantage. The university also made use of the botanical and zoological gardens (Artis), both located in the Plantage. For more on this, see E. Gramsbergen's article in this issue.

16

See also P. de Rooy (ed.), *Geschiedenis van Amsterdam*. Vol. IV, *Tweestrijd om de hoofdstad, 1900-2000*. Amsterdam (SUN) 2007, pp. 453-454.

17

Pi de Bruin's plan was carried out on the site of the first chemistry laboratory, designed by Willem Springer.

talgie naar het verleden mocht oproepen. Het plan van de Architecten Cie. voorzag in een nieuw complex voor de UvA,¹⁷ bestaande uit drie in hoogte verspringende, separate bouwwerken, lineair geordend en door een glazen overgang verbonden met de as van het langgerekte gebouw van Gawronski. Daarnaast bevatte het voorstel een driehoekig bouwvolume dat door een overdekte glazen hal aan het complex is gekoppeld; hierin werd de nieuwe hoofdingang gesitueerd.

Ook met het deel aan de Sarphatistraat had Pi de Bruin een eenduidige intentie. De eerdere ingrepen werden hier cosmetisch toegedekt door een nieuwe straatwand, die zich uitstreckte van de hoek met de Roetersstraat tot aan het bestaande woningbouwblok van Berlage. Deze nieuwe wand bestaat uit drie bouwdelen: de hoek met de Roetersstraat werd door Pi de Bruin zelf ontworpen, het middenstuk was van VMX Architects en het langste wanddeel van Claus en Kaan. Het was vooral in dit deel van het plan dat het pleidooi van Pi de Bruin voor stadsreparatie zijn beslag kreeg. Hoewel gevelopeningen en belijningen niet direct werden afgeleid uit het reeds aanwezige woningblok van Berlage, volgden de nieuwe bouwdelen de regelmatige grondvorm van het bestaande blok, zodat de Sarphatistraat weer een duidelijk straatprofiel kon krijgen.

Ongeveer tien jaar later, in 2004, kreeg het bureau Palmboom & van den Bout Stedebouwkundigen de opdracht een plan te maken voor de herstructurering van het Roeterseiland. De analyse van de opstapeling van realisaties die in het gebied waren doorgevoerd, bracht de ontwerpers tot de conclusie dat de ruimtelijke problemen samenhangen met de onvolledige uitvoering van Gawronski's masterplan. Het ontbreken van een herkenbare entree aan de Sarphatistraat was volgens Palmboom & van den Bout de oorzaak van het introverte karakter van dit universiteitscluster. Dit kenmerk van het plangebied werd echter niet gecorrigeerd, maar verder versterkt door de ontwerpers. Hun voorstel voorzag in een centrale openbare ruimte op de campus aan de Nieuwe Achtergracht, waarop alle entrees van bestaande en nieuwe gebouwen georiënteerd zijn. Het doorlopende maaiveld, liefst uitgevoerd met één soort materiaal, moest de opeenvolging van pleinen, stegen, binnenhoven en water met elkaar verbinden.¹⁸

Tegelijkertijd kreeg Benthem & Crouwel Architecten de opdracht voor de renovatie en uitbreiding van het B.C.P. Jansengebouw, dat aan de noordelijke punt van het cluster ligt.¹⁹ Daarnaast waren de werkzaamheden ten behoeve van de renovatie van het gebouw van de voormalige diamantslijperij reeds begonnen. Dit bouwwerk was een gemeentelijk monument en werd het onderko-

men van CREA, het culturele studentencentrum van de UvA en de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Voor de renovatie en herontwikkeling van de hoogbouwdeelen van het universiteitscluster werden door een meervoudige opdrachtprocedure vijf bureaus benaderd. De opdracht ging uiteindelijk naar het Britse bureau Allford Hall Monaghan Morris.

Probleemstelling van de afstudeerstudio en de afstudeerprojecten

Ondanks de pogingen van Pi de Bruin en de strategie van het laatste herstructureringsplan van Palmboom & van den Bout blijft het UvA-cluster aan het Roeterseiland een eigenaardige verschijning in zijn omgeving. Het heterogene karakter van het gebied wordt zelfs versterkt door het fysieke en visuele isolement van de campus ten opzichte van de stad. Een stelsel van niet-herkenbare toegangen tot het terrein en de ongebruikte en onoverzichtelijke openbare ruimtes in het cluster dragen bij aan de algemene sfeer van onbeaaldheid die op het Roeterseiland heerst.

Vooruitlopend op de veranderingen die zich de komende jaren wellicht zullen voltrekken, heeft het afstudeeratelier van het Masterprogramma Hybrid Buildings zich gebogen over bovengenoemde problemen, met als doel ontwerpvoorstellen te ontwikkelen voor de toekomst van dit UvA-cluster. De studenten zijn niet alleen op zoek gegaan naar antwoorden voor de urgente huisvestingsvraagstukken van de UvA, maar hebben met nadruk geprobeerd mogelijkheden te vinden om het universiteitscluster te verbinden met zijn omgeving en met de rest van de stad. Daartoe hebben de studenten studie verricht naar de mogelijkheden voor toevoegingen aan het programma. De belangrijke thema's van de bereikbaarheid van het cluster, de herkenbaarheid van de toegangen, de visuele relaties tussen de gebouwen, de wisselwerking tussen de openbare ruimtes binnen en buiten het gebied en de verbinding van het Roeterseiland met de andere UvA-clusters in de stad hebben aan de basis gestaan van de hieronder gepresenteerde ontwerpvoorstellen.

17

Het plan van Pi de Bruin is gerealiseerd op de plek van het eerste scheikundige laboratorium, dat was ontworpen door W. Springer.

18

Bron: http://www.palmboom.nl/projects/restructuring_of_urban_areas/roeterseiland.

19

De werkzaamheden begonnen in 2006; het gebouw is in 2008 opgeleverd.

area led the designers to conclude that its spatial problems could have been solved if Gawronski's master plan had been carried out in full. According to Palmboom & van den Bout, the lack of a recognisable entrance on Sarphatistraat was the reason why the cluster seemed so persistently introverted. However, rather than correct this feature, the designers highlighted it. Their proposal included a central public space on Nieuwe Achtergracht, with all the entrances to the existing and new buildings facing it. The ground level, ideally made from a single type of material, would link up the succession of squares, alleyways, inner courtyards and water.¹⁸

At the same time, Benthem & Crouwel Architecten were asked to renovate and extend the B.C.P. Jansen building, located at the northern tip of the cluster.¹⁹ Work also began on the renovation of the former diamond factory. This listed building was to house CREA, the joint cultural centre for students at the University of Amsterdam and the city's University of Applied Science. In a multiple-tendering procedure, five firms were asked to submit proposals for the renovation and redevelopment of the high-rise sections of the cluster. Finally, the proposal by the British firm Allford Hall Monaghan Morris was selected.

Main issues for the graduation workshop and graduation projects

Despite Pi de Bruin's efforts and the strategy behind Palmboom & van den Bout's latest restructuring plan, the Roeterseiland university cluster still looks odd. Its heterogeneous character is actually enhanced by the physical and visual isolation of the campus from the city. A system of unrecognisable entrances to the site and the unused and unspecific public spaces within the cluster contribute to the generally indeterminate feel of the Roeterseiland site.

In anticipation of the changes that may take place over the next few years, the Hybrid Buildings graduation workshop looked at the above problems in order to draw up design proposals for the future of the cluster. Not only did the students seek answers to the university's urgent housing problems, but they also specifically looked for ways of linking the cluster to the surrounding area and the rest of the city. In doing so, they also considered possible additions to the programme. Five key issues – accessibility, recognisable entrances, visual links between the various buildings, interaction between public spaces both in and outside the area, and links between Roeterseiland and the university's clusters elsewhere in the city – formed the basis for the design proposals presented below.

18

Source: http://www.palmboom.nl/nl/projects/restructuring_of_urban_areas/roeterseiland.

19

Work began in 2006, and the building was completed in 2008.

015

Luchtfoto van de huidige situatie.

016

Het oorspronkelijke diamantslijperijgebouw (foto Monika Sriubaite).

017

Recente foto van de hoofdingang, ontwerp van Pi de Bruin / Architecten Cie. (foto Monika Sriubaite).

018

Recente foto's van de bestaande buitenruimtes in het universiteitscluster (foto's Monika Sriubaite).

015

Aerial photograph of the current situation, 2010.

016

The original diamond factory (photo Monika Sriubaite).

017

The current main entrance, designed by Pi de Bruin / Architecten Cie. (photo Monika Sriubaite).

018

Existing outdoor spaces within the university cluster (photo Monika Sriubaite).

016

017

'Multifunctioneel complex aan het Roeterseiland', Robbie den Toom

De eerste stellingname die aan dit project ten grondslag ligt, luidt: in de stedelijke transformaties van het Roeterseiland moet rekening worden gehouden met alle kansen en tegelijkertijd met alle problemen die in het plangebied kunnen worden aangetroffen. Ten eerste wordt geconstateerd dat het complex functioneert als een gesloten blok en weinig interactie heeft met het omliggende stedelijke weefsel. Het tweede punt betreft de openbare ruimtes, die geen relatie hebben met de omliggende gebouwen en daardoor, in de huidige situatie, als restruimtes kunnen worden beschouwd. Het probleem van de fragmentatie is de derde kwestie; er is geen bindend element dat de zeer verschillende gebouwen bij elkaar brengt en houdt. Ieder gebouw heeft zijn eigen entree en er is geen relatie tussen de entrees. De vierde kwestie gaat over de rol van het water. De grachten, beeldbepalend element van Amsterdam, worden hier geheel genegeerd en soms enkel als belemmering ervaren tussen de gebouwen.

Om de relatie tussen het UvA-cluster en de stad te verbeteren heeft de ontwerper ervoor gekozen zich te concentreren op de open ruimtes in het gebied. Prominente publieke ruimtes, waar de toegangen naar de gebouwen aan worden gesitueerd, zouden kunnen bijdragen aan de samensmelting van de verschillende delen van het gebied. Het activeren van de visuele relaties tussen de open ruimtes is in dit ontwerp een tweede belangrijk issue. Gemeenschappelijke functies worden zo veel mogelijk gekoppeld aan de nieuw ontworpen publieke ruimtes. Deze ruimtes worden visueel verbonden met de grachten, zodat ook het water een actieve rol kan spelen in de toekomstige ontwikkeling. Tevens maakt de regulering van het fiets- en voetgangersverkeer, samen met een drastische beperking van het autoverkeer, deel uit van het plan.

De fragmentatie van het gebouwenbestand op de locatie is aanleiding geweest om naar een bouwelement te zoeken dat de heterogene delen aan elkaar kan knopen. De oplossing werd gevon-

den in een nieuwe 'central spine', die bestaande en nieuwe onderdelen in het plangebied aan elkaar vast haakt. Die 'spine' bestaat uit een openbaar looppad, dat de noord- en de zuidzijde van het gebied met elkaar verbindt en waaraan een nieuw, langgerekt bouwwerk wordt gekoppeld. Precies zoals in het voorstel van het bureau Allford Hall Monaghan Morris wordt ook hier voorgesteld om het Gawronski-gebouw te betrekken bij de overbrugging van de Nieuwe Achtergracht. De aanwezige onderdoorgang moet hoger worden, opdat een duidelijker zichtas ontstaat en het water weer als centraal element in het gebied wordt waargenomen.

Het voorstel houdt ook de sloop in van een deel van de bestaande bouwwerken aan de Sarphatistraat om plaats te maken voor een nieuwe hoofdtoegang naar het universiteitscluster. Hieraan worden ook de 'central spine' en het belangrijkste bouwwerk van het ontwerp gekoppeld, een multifunctioneel complex dat onderdak moet bieden aan een conferentiecentrum met bijbehorende zalen en een clusterbibliotheek, met daaraan vast een toren als studentenhotel. Het gebouw is zodanig ontworpen dat het geen obstakel vormt in het nieuwe stelsel van zichtassen dat de centrale openbare ruimtes van het plangebied visueel met elkaar verbindt.

Confrontatie tussen en tegelijkertijd integratie van de nieuwe bouwwerken en de bestaande delen zijn het leidmotief van dit plan. Met zijn duidelijke afwisseling van open en dichte delen is het voorstel een goede poging om de relatie tussen de ruimtes in de gebouwen en het openbaar gebied te versterken, met als doel de levendigheid op de campus te verhogen. De wijze waarop de nieuwbouw zich in het plangebied invoegt, getuigt van een scherp ruimtelijk gevoel en is een goed voorbeeld van hoe architectonische interventies niet alleen de oplossing moeten zijn voor moeilijke programmaopgaven, maar ook kunnen bijdragen aan de herstructurering van complexe stedelijke gebieden.

'A multifunctional complex at Roeterseiland': Robbie den Toom

The first premise in this project is that urban transformations on the Roeterseiland site must take account of all the opportunities as well as all the problems that may be encountered there. The first thing to be noted is that the complex functions as a closed block that scarcely interacts with the surrounding urban fabric. The second is that the public spaces are not related to the surrounding buildings and hence, in the present situation, can be seen as residual spaces. The third is the problem of fragmentation: there is no linking element between these extremely diverse buildings. Each has its own entrance, and there is no link between the various entrances. The fourth issue is the role of water. The canals – a classic visual feature of Amsterdam – are utterly ignored, and are sometimes merely perceived as obstacles between the buildings.

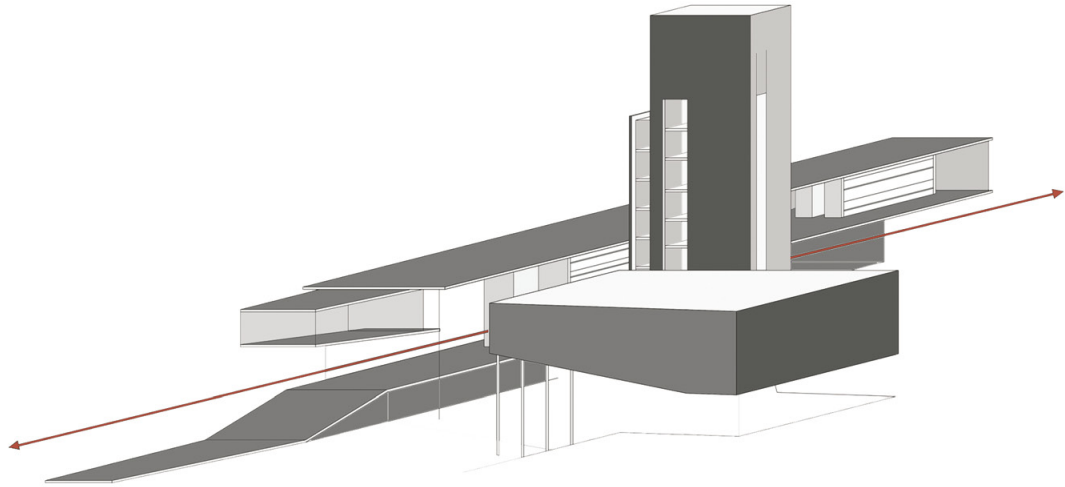
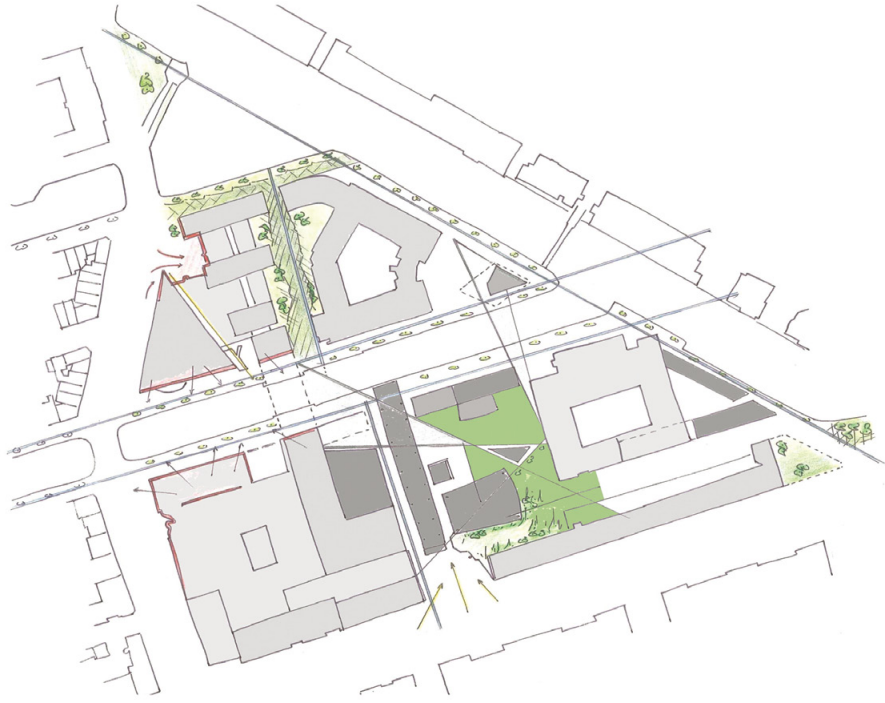
To improve the link between the university cluster and the city, the designer has chosen to focus on the open spaces in the area. Prominent public spaces on which the entrances to the buildings are located could help the various sections of the cluster blend into a whole. Another key issue in this design is the activation of visual links between the various open spaces. Wherever possible, shared functions are linked to the newly designed public spaces. These spaces are visually linked to the canals, so that water can also play an active part in the future development of the area. Another aspect of the plan is regulation of bicycle and pedestrian traffic, together with drastic restrictions on car traffic.

The fragmentation of the buildings on the site was a reason to look for a structural feature that could link up the heterogeneous parts. The solution was a new 'central spine' connecting existing and new components of the area. This 'spine' was a public walkway linking the north and south sides of the area, with a new elongated building along it. Just as in the Allford Hall Monaghan Morris proposal, the idea here is to involve the Gawronski building in bridging the Nieuwe

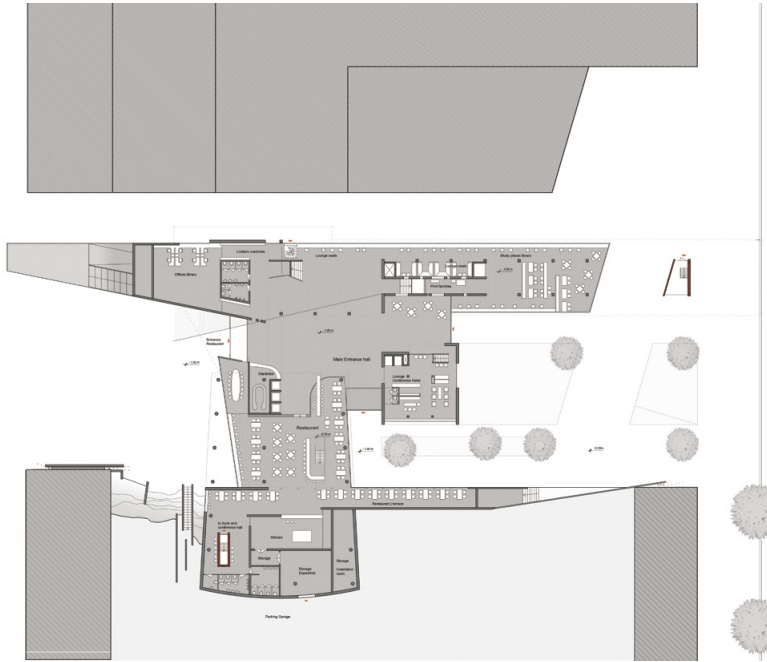
Achtergracht canal. The existing underpass must be raised to create a clearer line of sight and restore the water as a key feature of the area once more.

The proposal also involves the demolition of some of the existing buildings on Sarphatistraat to make room for a new main entrance to the cluster. The 'central spine' and the most important building in the proposal – a multifunctional complex housing a conference centre with meeting rooms, a library for the cluster and an adjoining high-rise student hotel – will be linked to this. The new elongated building is designed so as not to obstruct the new system of lines of sight that provide a visual link between the central public spaces.

Confrontation between new and existing buildings, and integration between them, are the leitmotiv of this plan. With its clearly alternating open and closed sections, the proposal makes a successful attempt to enhance the relationship between the spaces in the buildings and the public area, and so make the campus more lively. The way in which the new buildings are fitted into the area reflects acute spatial awareness, and is a good example of how architectural interventions can not only provide solutions to difficult programmatic problems but also help restructure complex urban areas.

003

004

005

001
Situatietekening.

002
Axonometrie

003
Plattegrond begane grond.

004
Plattegrond eerste verdieping.

005
Plattegrond tweede verdieping.

001
Site plan.

002
Axonometric projection of draft design.

003
Floor plan of ground floor.

004
Floor plan of first floor.

005
Floor plan of second floor.

006

007

008

009

010

006
Dwarsdoorsnede grote zaal.

007
Noordgevel aan de gracht.

008
Westgevel aan de nieuwe binnenstraat.

009
Zuidgevel met hoofdentree.

010
Oostgevel aan de binnenhof.

011
Langsdoorsnede.

012
Doorsnede van de bibliotheek.

006
Cross-section of large hall.

007
North (canalside) façade.

008
West (Nieuwe Binnenstraat) façade.

009
South (main entrance) façade.

010
East (inner courtyard) façade.

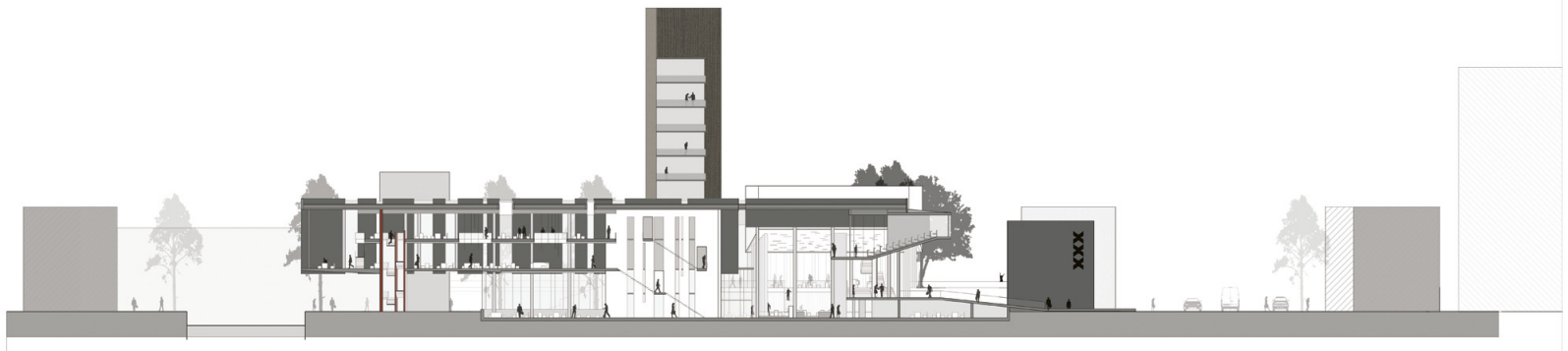
011
Longitudinal cross-section.

012
Library cross-section.

012

011

‘Lecture and Conference Building’, Eric Pigat

Uit dit ontwerp klinkt slechts milde kritiek op de bestaande situatie. Roeterseiland heeft goede verbindingen met de omliggende delen van de stad en is goed bereikbaar, omdat het gunstig ligt ten opzichte van het openbaarvervoersnetwerk. Ondanks hun uiteenlopende karakter brengen de bouwblokken op het Roeterseiland sterke richtingen aan en zorgen ze voor een krachtige belijning in het plangebied. Het water van de Nieuwe Achtergracht als belangrijke interne as, maar ook andere rechte corridors op het terrein worden daardoor benadrukt. Problematisch blijven vooral de onduidelijke entrees tot het gebied, de onoverzichtelijke ontsluitingen binnen het cluster en de onaantrekkelijke publieke ruimtes. Deze laatste zijn vaak wel goed geïmponeerd binnen de locatie, maar niet duidelijk gedefinieerd. Tussen de Faculteit Economie en het Geologisch Instituut ligt bijvoorbeeld een onbenutte open ruimte met een fantastisch zicht op het waterkruispunt van de Plantage Muidergracht en de Nieuwe Achtergracht.

Een ander probleem betreft het vierkante gebouw waarin het Van der Waals-Zeeman Instituut en het Instituut voor Theoretische Fysica zijn gehuisvest. Dit gebouw, gerealiseerd in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw, blokkeert niet alleen alle zichtlijnen naar het water toe, maar gaat door zijn opzet geheel voorbij aan zijn aantrekkelijke positie dicht bij de gracht.

De laatste bevinding vormt het begin van het ontwerpvoorstel. De sloop van dit nog vrij recente bouwwerk aan de oostkant van het terrein schept de mogelijkheid om een nieuw entreegebouw neer te zetten met een betere oriëntatie naar het water en de openbare ruimtes in het gebied. Daarnaast kan de huidige lege ruimte ten zuiden van de voormalige diamantslijperij gedeeltelijk worden gebruikt voor een tweede nieuwbouw, die als een eenduidige afsluiting van het binnenterrein aan de Valckenierstraat kan fungeren. In dit langgerekte gebouw kunnen de onderzoeksinstituten uit het gesloopte gebouw worden ondergebracht.

De twee nieuwe gebouwen worden met elkaar verbonden door een derde gebouw: een ‘plaza’ of passagegebouw, dat als een filter is geplaatst tussen het nieuwe entreegebied en de openbare ruimte aan het water die als nieuw centraal plein moet fungeren. Het programma van het nieuwe complex bevat ook een kantoorunit ten behoeve van de managementfuncties van het UvA-cluster, een klein studentenhotel, een low-budgetrestaurant, een centrum voor zelfstudie en, als belangrijkste onderdeel, een conferentiecentrum. Vanwege de schitterende ligging in het plangebied is deze laatste functie gehuisvest in het gebouwdeel parallel aan het water van de Plantage Muidergracht. In totaal zou het getransformeerde UvA-cluster drie entrees moeten tellen: de nieuwe entree in de zuidoosthoek vlak bij de nieuwe gebouwen, een hoofdentree in de noordwestelijke punt van de locatie en een studentenentree aan de Nieuwe Achtergracht, onder het Gawronski-gebouw.

Met de realisatie van het nieuwe complex wil de ontwerper tegelijk de verschillende problemen oplossen. In tegenstelling tot het bestaande onderzoeksgebouw volgt de voorgestelde nieuwbouw het profiel van de grachten; de wisselwerking tussen de binnenruimtes van het gebouw en het water wordt versterkt en gebouw en locatie worden optimaal geïntegreerd. Door de positie van het nieuwbouwcomplex worden tegelijkertijd de zogenaamde ‘achterkanten’ gereguleerd. De expeditieruimte met toegang vanuit de Sarphatistraat en de private garageboxen aan de Valckenierstraat worden door het nieuwe bouwwerk aan het zicht onttrokken, zodat een duidelijk verschil ontstaat tussen publieks- en dienstzone.

Aan de Nieuwe Achtergracht, bij de voormalige diamantslijperij, wordt een nieuw plein voorgesteld. Deze ruimte moet het kloppende hart van de campus worden, waarop zo veel mogelijk gemeenschappelijke voorzieningen worden georiënteerd. Het nieuwbouwcomplex speelt hier de hoofdrol in de reorganisatie van de openbare

ruimte. De architectuur van het nieuwe complex, gekenmerkt door strakke gevelpartituren en veel openingen, bepaalt in sterke mate de pleinwanden, terwijl zijn grondvorm een respectvolle buiging maakt naar de voormalige diamantslijperij.

‘Lecture and conference building’: Eric Pigat

This design is only mildly critical of the existing situation. Roeterseiland has satisfactory connections with the surrounding parts of the city, and is easily accessible thanks to its convenient location in relation to the public transport system. Despite their diversity, the Roeterseiland blocks provide clear orientations and alignments within the area. This highlights the water of the Nieuwe Achtergracht canal as a major internal axis, as well as other straight corridors on the site. The main problems are the obscure entrances to the area, the confusing access routes within the cluster and the unattractive public spaces. The latter are often well positioned within the site, but are not clearly defined. For example, in between the Faculty of Economics and the Geological Institute there is an unused open space with a splendid view of the intersection between the Plantage Muidergracht and Nieuwe Achtergracht canals. Another problem is the square building that houses the Van der Waals-Zeeman Institute and the Institute of Theoretical Physics. Erected in the early 1990s, this building not only obstructs all the lines of sight to the water but totally fails to take advantage of its attractive canalside location.

The design proposal starts with this last observation. If this fairly recent structure were demolished a new entrance building could be erected on the east side of the site, with better orientation towards the water and the public spaces in the area. This would also allow part of the empty space to the south of the former diamond factory to be used for a second new building that could function as a clear boundary to the inner courtyard adjoining Valckenierstraat. This elongated building could house the research institutes from the demolished building.

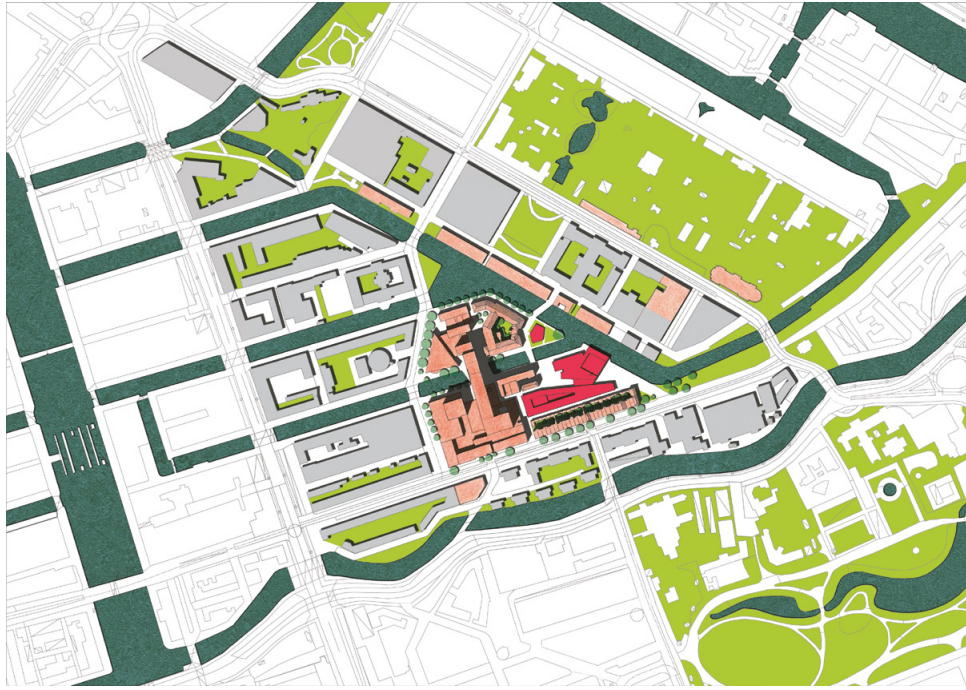
The two new buildings are linked up by a third: a ‘plaza’ or arcade building that acts as a filter between the new entrance area and the public space on the water, which will function as a new central square. The programme for the new complex also includes an office unit for the clus-

ter’s management functions, a small student hotel, a low-budget restaurant, a self-study centre and – the most important feature – a conference centre. Because of its magnificent location within the area, this latter function is housed in the section parallel to the water of the Plantage Muidergracht canal. The transformed cluster will therefore have a total of three entrances: the new entrance in the south-east corner near the new buildings, a main entrance at the north-west tip of the site and an entrance for students on the Nieuwe Achtergracht canal, beneath the Gawronski building.

The designer hopes that the new complex will solve several different problems at once. Unlike the existing research building, his proposed new building follows the profiles of the canals; interaction between the inner areas of the building and the water is enhanced to ensure optimum integration of the building with its location. At the same time, the position of the new complex tackles the problem of the ‘rear’. The dispatch area with an entrance from Sarphatistraat and the private garages on Valckenierstraat are concealed from view by the new building, making a clear distinction between the public and service areas.

The proposal provides for a new square on Nieuwe Achtergracht, near the former diamond factory. This will be the vibrant heart of the campus, with as many shared facilities as possible facing it. The new complex will be the main element in the reorganisation of the public spaces. Its architecture, with plain façades and plenty of apertures, will largely determine the elevations on the square, while its basic shape will respectfully acknowledge the former diamond factory.

001

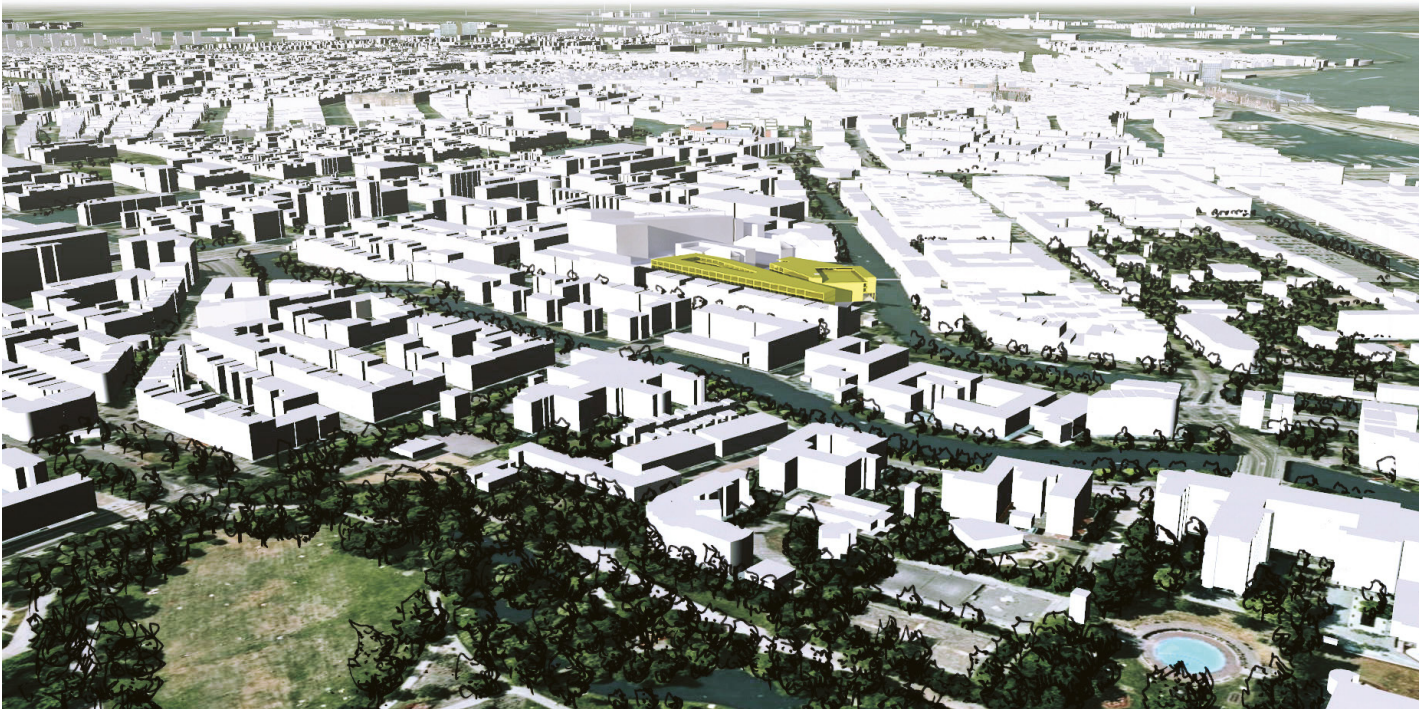

001
Situatietekening.

002
Vogelvluchtperspectief van
het ontwerp.

001
Site plan.
002
Bird's-eye view of the
design.

002

240

003
Plattegrond van niveau -1.

004
Plattegrond van de begane grond.

005
Plattegrond van de eerste verdieping.

006
Plattegrond van de tweede verdieping.

007
Plattegrond van de derde verdieping.

003
Floor plan of Level -1.

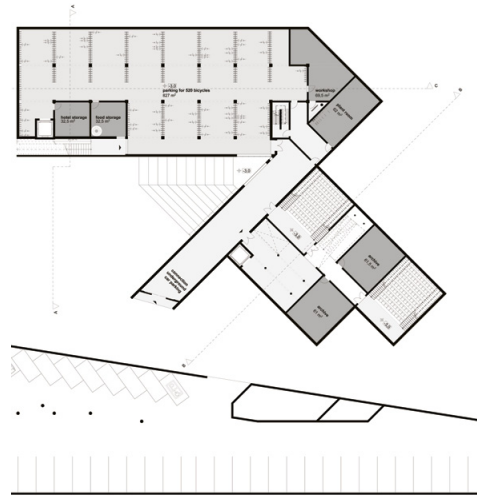
004
Floor plan of ground floor.

005
Floor plan of first floor.

006
Floor plan of second floor.

007
Floor plan of third floor.

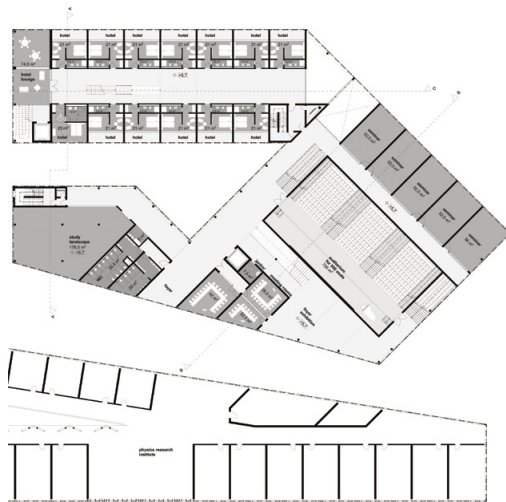
003

004

005

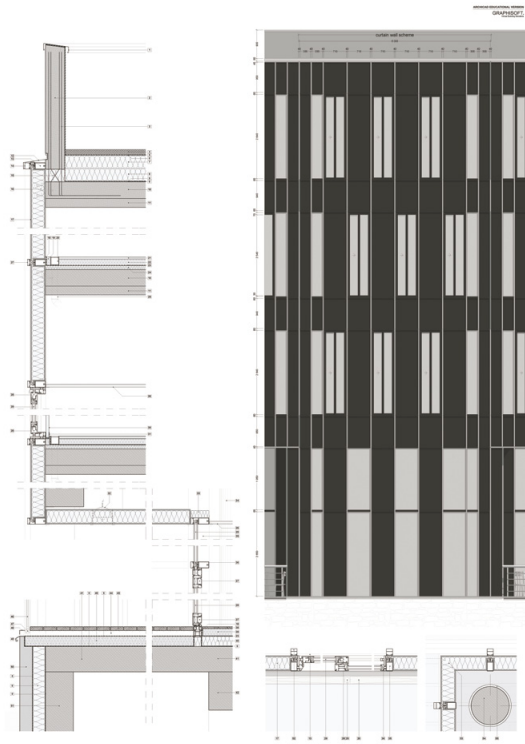
006

007

008

- 008**
Fragment gevel, doorsnede, plattegrond.
- 009**
Perspectief van de waterzijde.
- 010**
Perspectief van de pleinzijde.
- 011**
Perspectief van de hoofdentree van het nieuwe complex.
- 012**
Interieur van de foyer.
- 013**
Interieur van de grote zaal.

- 008**
Fragment of façade, cross-section, floor plan.
- 009**
Perspective on water side.
- 010**
Rendering of perspective on square side.
- 011**
Perspective of main entrance to the new complex.
- 012**
Interior of foyer.
- 013**
Interior of lecture hall.

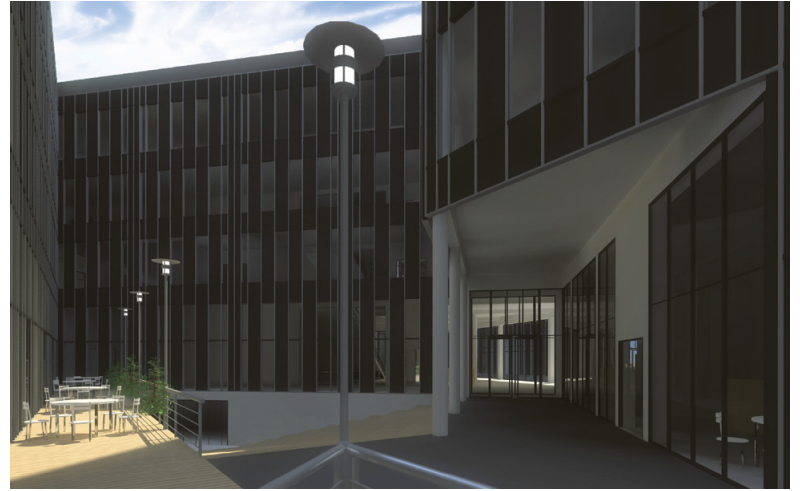
009

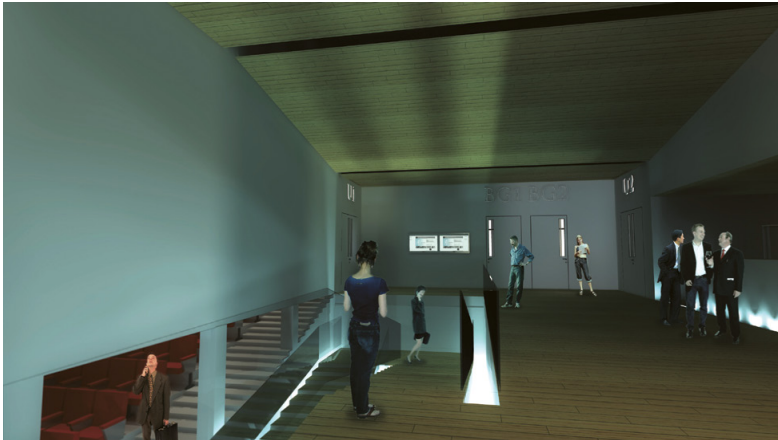
010

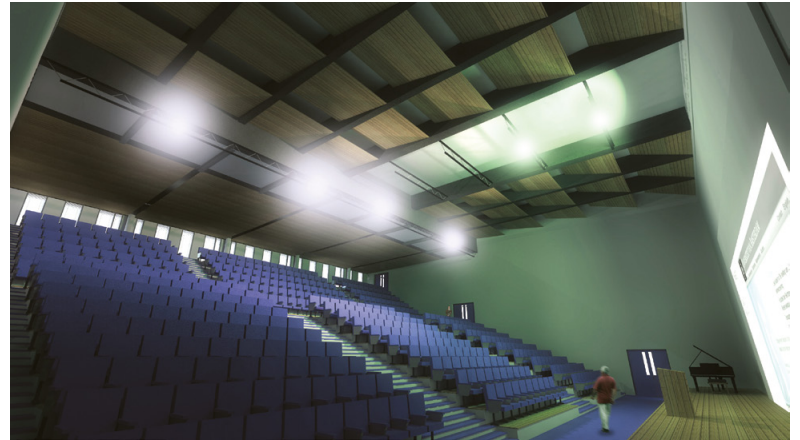
011

012

013

'Tower and square', Monika Sriubaite

Een inventarisatie van de mogelijke verbeterpunten was ook voor dit ontwerp de eerste stap in de zoektocht naar een passend voorstel voor het plangebied. Dat de campus fysiek en visueel geïsoleerd is van de directe omgeving, dat er geen band is met de omliggende stad, dat de openbare ruimtes niet gebruikt worden en slecht onderhouden zijn, en dat de hoofdentree tot het terrein niet functioneert: dat zijn voor de ontwerpster de belangrijkste knelpunten van het Roeterseiland. Daarnaast speelt in haar voorstel ook nog een andere, vaak genoemde, maar moeilijk realiseerbare wens van de UvA een rol: een verbinding van dit binnenstedelijke cluster met het Science-Parkterrein in de Watergraafsmeer of de HvA-campus aan de Amstel.

De belangrijkste ingreep in dit voorstel betreft de realisatie van een nieuwe, duidelijk zichtbare entree aan de Sarphatistraat en een nieuw poortgebouw. Daartoe moeten een paar percelen van het woningblok van Berlage worden gesloopt. Naast de hoofdentree zal een nieuw plein ontstaan als centrale ontmoetingsruimte van de campus, waaraan vooral openbare functies – zoals winkeltjes en een cafetaria – gelegen zullen zijn. Vanuit het centrale plein worden verbindingen gelegd met de rest van de campus; doordat er hetzelfde materiaal wordt toegepast worden deze loopruimtes deel van een duidelijk herkenbaar geheel. Zichtlijnen vanuit het plein en inrichting van de openbare ruimte versterken de aantrekkingskracht van deze centrale plek als het hart niet alleen van het UvA-cluster, maar van de hele buurt.

De verbouwde diamantslijperij krijgt een prominente plek aan het plein, waardoor de geschiedenis een belangrijke rol heeft in de fysieke transformatie van het UvA-cluster. Heel opvallend in dit voorstel is de 76 meter hoge toren, die de nieuwe *landmark* van het gebied moet worden. Het bouwwerk wordt in de hoogte getordeerd en symboliseert de verbinding van het Roeterseiland met de andere UvA-clusters in de stad.

Het ontwerp geeft een gedurfde oplossing voor het heterogene karakter van de locatie. Vooral de vraag hoe de diversiteit van de gebouwen kan worden aangepakt, heeft veel aandacht gekregen. Het antwoord hierop is gevonden in de wanden rondom het centrale plein: een aaneengesloten slingerend bouwwerk met een uniform uiterlijk, dat alle bestaande gebouwen aan het plein letterlijk inpakt en samensmelt met de openbare ruimte. Dit bouwwerk creëert tevens extra ruimte voor nieuwe programma's en lost alle logistieke problemen rondom het plein in één klap op. Daarnaast worden in de toren en de laagbouw dezelfde gevelprincipes gehanteerd, zodat het ontwerp zich als een krachtig geheel presenteert.

De werkwijze die tot dit plan heeft geleid, is zeer representatief voor het afstudeeratelier. Het ontwerp biedt aanknopingspunten voor discussie, in het bijzonder over de bijdrage van architectonische interventies in heterogene stedelijke omgevingen. Niet alleen in de oplossing van programmatische vraagstukken, maar vooral in zijn grondvorm en in zijn uiterlijk gaat het hybride gebouw in dit ontwerpvoorstel een confrontatie aan met zijn omgeving en biedt het een eenduidig antwoord op de geformuleerde vraagstukken.

'Tower and square': Monika Sriubaite

Here again, an inventory of potential areas for improvement was the first stage in the search for appropriate solutions. This designer views the physical and visual isolation of the campus from its immediate surroundings, the lack of links to the adjoining city, the unused and poorly maintained public spaces and the non-functional main entrance to the site as the main problems on the Roeterseiland site. Her proposal also tackles another of the university's wishes, one which has often been mentioned but is hard to fulfil: a link between this inner-city cluster and the Science Park site in Watergraafsmeer or the University of Applied Science campus on the river Amstel.

The most significant intervention in this proposal is the creation of a new, clearly visible entrance on Sarphatistraat, together with a new gateway building. To make room for this, several buildings in Berlage's housing block will have to be demolished. Next to the main entrance there will be a new square, the central meeting place on the campus, with mainly public functions such as small shops and a cafeteria. There will be links from the new central square to the rest of the campus; use of a single material will merge these pedestrian areas into a clearly recognisable whole. Lines of sight from the square and the design of the public spaces will enhance the attractiveness of this central area as the heart of the whole neighbourhood instead of just the cluster.

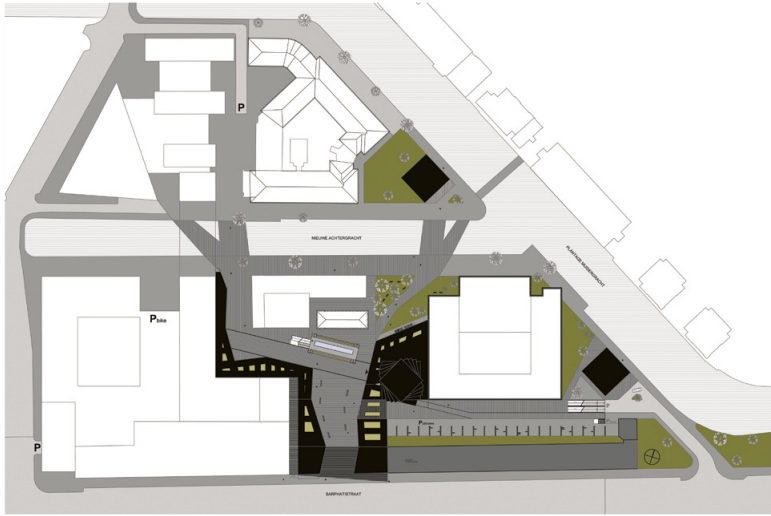
The converted diamond factory will have a prominent position on the square, allowing history to play an important part in the physical transformation of the cluster. One very striking feature of this proposal is the new 76-metre tower block that will be the area's new landmark. The building will spiral upwards, and will symbolise the links between the Roeterseiland site and the university's other clusters in the city.

The design offers a daring solution to the heterogeneous character of the site. A good deal of effort has been put into dealing with the diver-

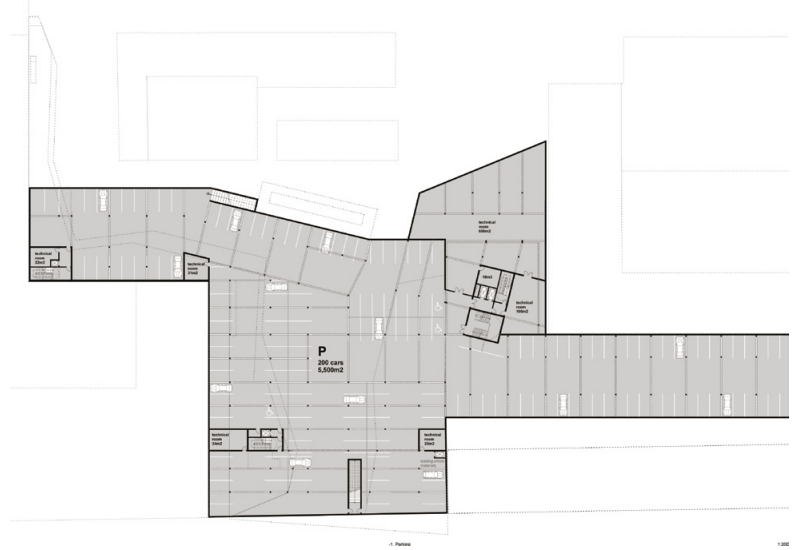
sity of the buildings. The answer lies in the approach to the elevations round the central square: a single, winding structure with a uniform appearance that literally gathers up all the existing buildings on the square and merges them with the public space. This structure also creates additional room for new programmes and solves all logistic problems round the square in one go. The same façade principles are used in order to resolve the tower block and the low-rise buildings, so that the design is perceived as a powerful whole.

The way in which this plan was produced is very typical of the graduation workshop. The design provides starting points for discussion, particularly regarding the way in which architectural interventions can contribute to heterogeneous urban environments. In its response to programmatic issues and, above all, its basic shape and appearance, the hybrid building in this proposal confronts its surroundings and provides an unambiguous answer to the questions raised.

001

003

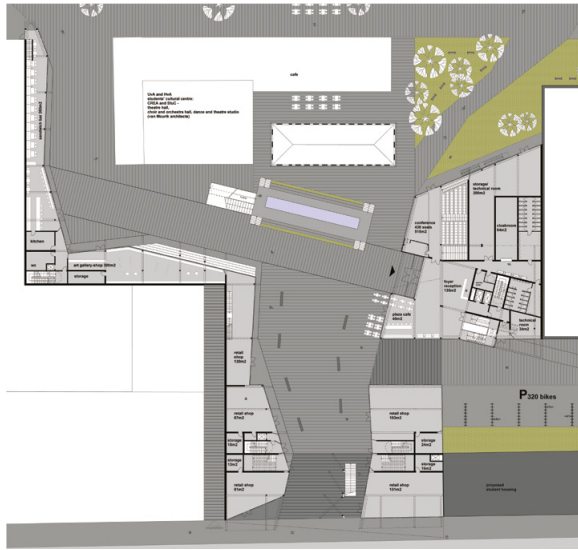
002

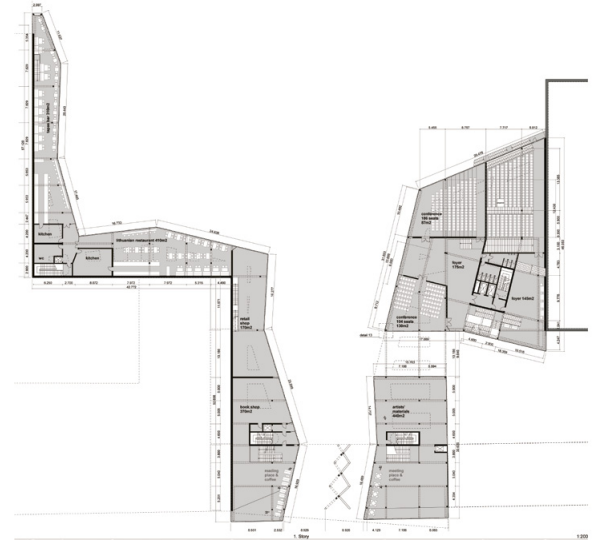
- 001**
Situatietekening.
- 002**
Vogelvluchtperspectief van de nieuwe situatie.
- 003**
Plattegrond van niveau -1.
- 004**
Plattegrond van de begane grond.
- 005**
Plattegrond van de eerste verdieping.
- 006**
Plattegrond van de tweede verdieping.
- 007**
Plattegrond van de derde verdieping.

-
- 001**
Site plan.
 - 002**
Bird's-eye view of new situation.
 - 003**
Floor plan of Level -1.
 - 004**
Floor plan of ground floor.
 - 005**
Floor plan of first floor.
 - 006**
Floor plan of second floor.
 - 007**
Floor plan of third floor.

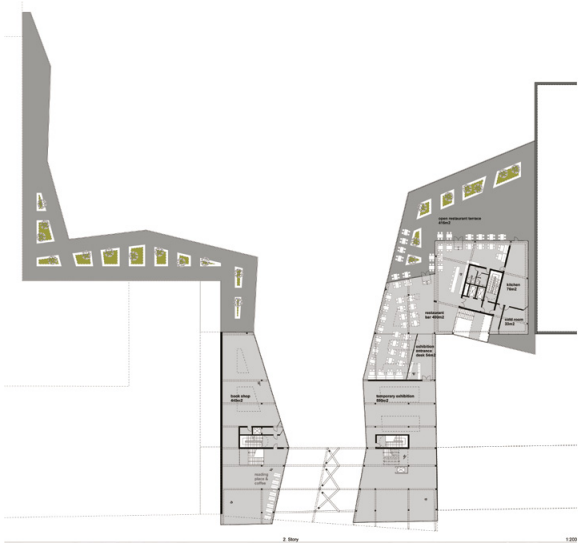
004

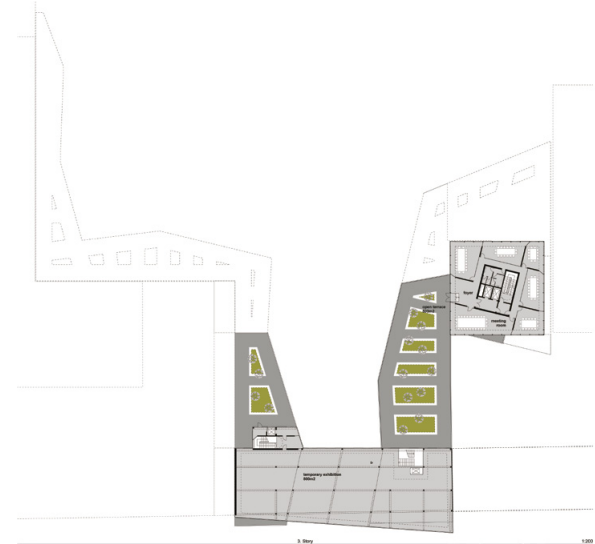
005

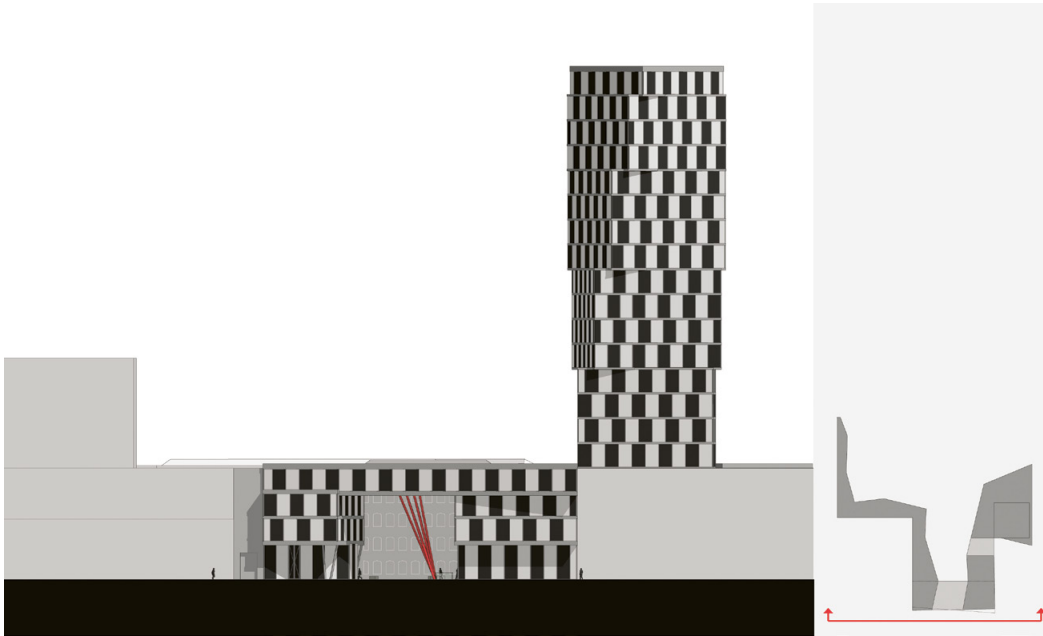
006

007

008

008
Gevel aan de Sarphatistraat.

009
Gevel aan het binnenplein,
doorsnede entree van het
terrein.

010
Plattegrond en doorsnede
van de toren.

011
Perspectief van het plein.

008
Sarphatistraat façade.

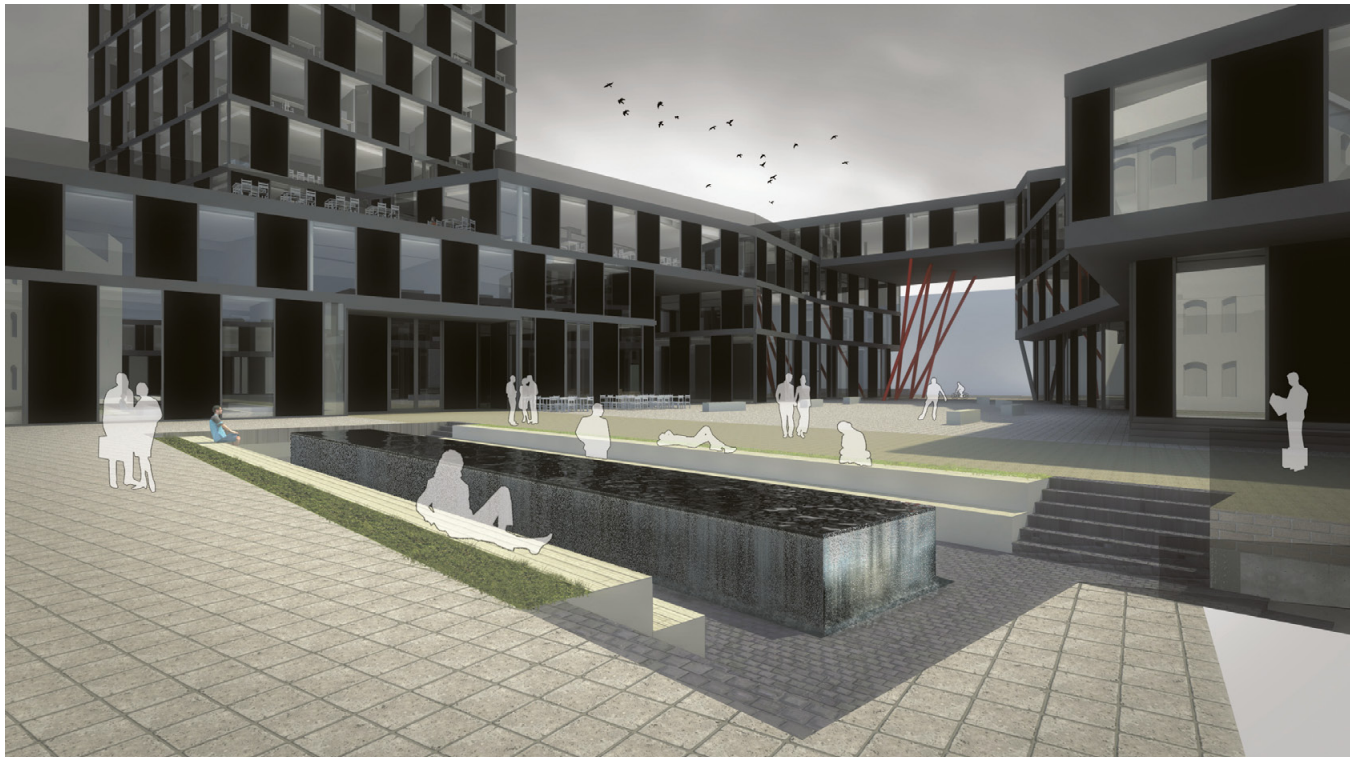
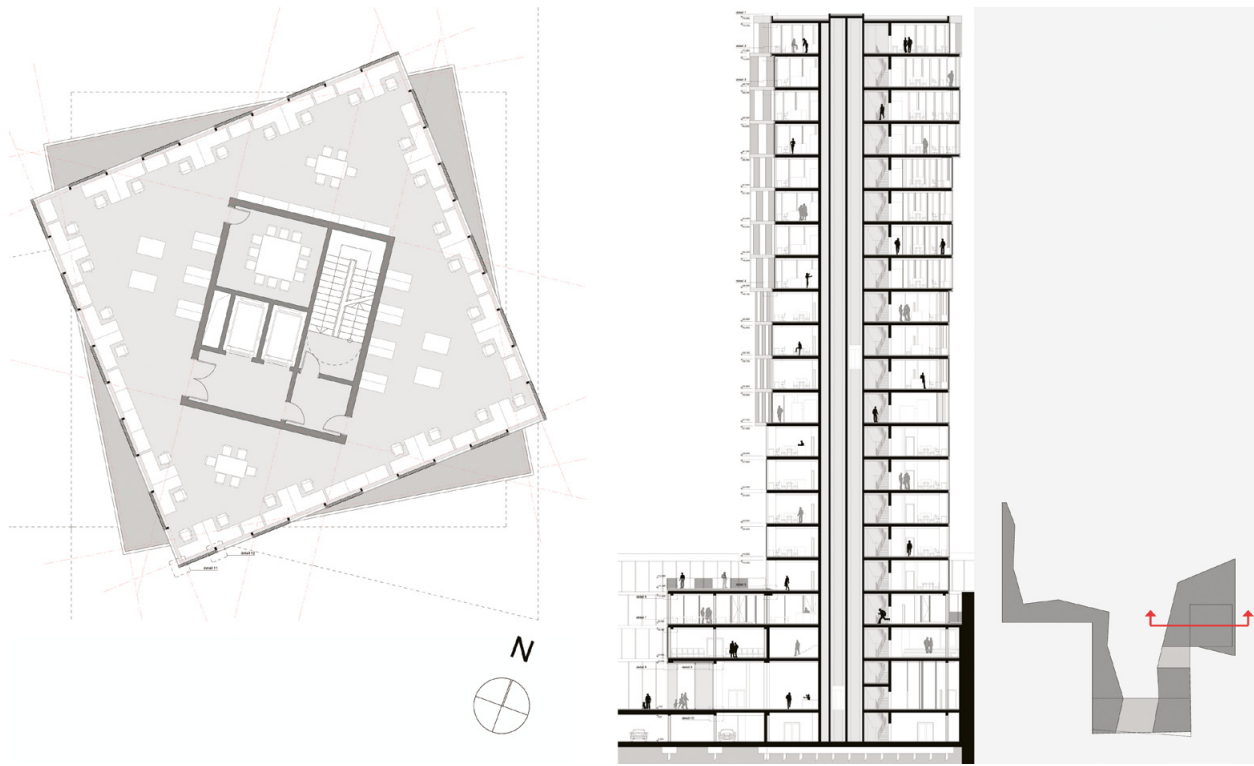
009
Inner courtyard façade,
cross-section of site
entrance.

010
Floor plan and cross-
section of tower.

011
Perspective of square.

009

'Campus Core', Ntiana Markou

De onvoorwaardelijke keuze voor een campusmodel waarin alle denkbare interacties tussen faculteiten, afdelingen, studenten, medewerkers en bezoekers mogelijk worden gemaakt, is het leidmotief van dit ontwerp. Het proces van individualisering en verzelfstandiging van de verschillende afdelingen en instituten in de universitaire instellingen wordt door de ontwerpster stevig bekritiseerd. De faculteitsgebouwen zouden juist een opener karakter moeten krijgen om aan het huidige interdisciplinaire karakter van de kennis te kunnen bijdragen. Op de ideale campus zijn goed functionerende gebouwen belangrijker dan betoverende, hoewel de aantrekkingskracht van de laatste kan worden gezien als een aangename toevoeging. Daarbij moeten alle gebouwen op een universiteitscampus vooral onderling samenwerken, en dit kan alleen worden bereikt door goed functionerende open ruimtes tussen die gebouwen. In feite moet de universiteitscampus worden behandeld als een stad op zich, waar een goed samenspel tussen gebouwen en open ruimtes van fundamenteel belang is.

De locatie op het Roeterseiland kent veel beperkingen en op dit moment is het nauwelijks voorstelbaar dat dit cluster ooit de kenmerken van een campus zou kunnen krijgen. In het oplossen van de tegenstrijdigheid tussen de drukke omgeving aan de buitenkant, waar de hoge gebouwen geen aanmoediging zijn om het gebied binnen te gaan, en de totaal verwaarloosde openbare ruimtes aan de binnenzijde van het cluster ligt de grote uitdaging van dit ontwerp. Onder het motto 'UniverCity' heeft Ntiana Markou gewerkt aan een nieuw hart voor het Roeterseilandcluster.

Het ontwerp wordt gekenmerkt door een nieuw centraal gebouw, dat als katalysator zou moeten dienen en een nieuw circulatiesysteem in het cluster zou moeten bewerkstelligen. Om het nieuwe complex optimaal te kunnen positioneren en de visuele verbindingen vanuit het midden van het gebied te verbeteren wordt de sloop van de voormalige diamantslijperij noodzakelijk geacht.

Een nieuwe centrale route vanuit de Sarphatistraat, die dwars door het nieuwe gebouw wordt getrokken, splitst zich in twee paden, die het hart van het cluster aan de andere gebouwen van het Roeterseiland koppelen en voorts moeten leiden tot een betere aansluiting van het UvA-cluster op de omgeving. Het nieuwe circulatiestelsel van primaire en secundaire verbindingen, met een diversiteit aan ruimtelijke ervaringen, zal de drager zijn voor de implementatie van sociale interacties in het gebied.

Het centrale gebouw biedt ruimte aan algemene voorzieningen, zoals restaurant, bibliotheek, auditorium, fitness en ruimte voor culturele activiteiten. Daarnaast zijn er onderwijsruimtes in het gebouw ondergebracht voor lezingen, bijeenkomsten en een mediacentrum. Verder zorgt de fluïde vormgeving van het gebouw, die geen overeenkomst vertoont met de vormgeving van de bestaande bouwwerken, voor een dynamisch uiterlijk van het complex en tegelijkertijd voor een optimale wisselwerking tussen de verschillende programmadelen in het gebouw. Door de toepassing van een 'step back' bij elke hogere laag van het complex oogt de publieke ruimte opener en krijgt het hart van Roeterseiland een theateraflaan. Het plan voorziet ook in een tweede bouwwerk aan de andere kant van de Plantage Muidergracht, dat studentenhuysvesting, woningen voor een kort verblijf en een theater omvat.

Door alle gebouwen met elkaar te verbinden door middel van een goed doordachte organisatie van de publieke ruimte en een maximalisatie van de interfacultaire verbindingen, streeft de ontwerpster met haar plan het ideale campusmodel na. In dit kader moet het plan vooral worden beschouwd als een poging het thema van de interdisciplinariteit te vertalen in een stelsel van ruimtelijke aanwijzingen, die als grondslag kunnen dienen voor het ontwerp van zowel openbare ruimtes als gebouwen.

'Campus Core': Ntiana Markou

The uncompromising choice of a campus model that allows every conceivable interaction between faculties, departments, students, staff and visitors is the leitmotiv in this design. The designer strongly criticises the individualisation and independence of university departments and institutes. She believes that faculty buildings should be more open, taking fuller account of today's interdisciplinary approach to knowledge. On the ideal campus it is more important for buildings to function well than to look good (although looking good is a welcome additional asset). Above all, the buildings on a campus must work together, and they can only do so if there are well-functioning open spaces in between them. The campus must effectively be treated as a city in its own right, where smooth interaction between buildings and open spaces is of fundamental importance.

The Roeterseiland site has many drawbacks, and at the moment it is hard to imagine the cluster ever acquiring the features of a true campus. The great challenge in this design lies in resolving the conflict between the busy external environment, with its uninviting high-rise buildings, and the utterly neglected public spaces on the inside of the cluster. Under the motto 'UniverCity', Ntiana Markou has worked on a new heart for the Roeterseiland cluster.

The design includes a new central building that will act as a catalyst and create a new system of circulation within the cluster. In order to optimise the position of the new complex and improve visual links from the centre of the area, the former diamond factory has to be demolished. A new central route from Sarphatistraat, running straight through the new building, divides into two paths that connects the heart of the cluster to the other buildings on the site and at the same time improves links between the cluster and the surrounding area. The new system of circulation, comprising primary and secondary links, with a diversity of spatial perceptions, will be the vehicle for the implementation of social interaction within the area.

The central building provides space for general facilities such as a restaurant, a library, an auditorium, a fitness centre and cultural activities. The building also includes educational areas for lectures, meetings and a media centre. The fluid design of the building, which is utterly unlike the existing structures, gives the complex a dynamic appearance and ensure optimum interaction between its various programmatic components. The fact that each storey of the complex is 'set back' from the one below it makes the public space look more open and lends the heart of the Roeterseiland site a theatrical dynamism. The plan also includes a second building on the other side of the Plantage Muidersgracht canal, containing student housing, short-stay flats and a theatre.

By shrewdly organising public space and maximising links between faculties so as to link up the various buildings, the plan tries to get as close as possible to the ideal campus. It should thus be seen above all as an attempt to translate the theme of interdisciplinarity into a system of spatial clues that can serve as a basis for the design of both public spaces and buildings.

001

the tall buildings standing on the periphery of the campus do not encourage the movement and the view towards it's interior
 the entrances of the university buildings stand on the periphery making it a place of big concentration and leaving the core of the campus empty and lifeless
 the buildings indicated by red hinder the movement and the visual communication with the interior of the campus from the two central surrounding roads
 so, I decided to remove the buildings indicated by green receiving an open field for intervention
 my initial decision was to insert a central path that would interconnect the two central roads, surrounding the campus
 the new building programme is organized along that new interconnecting path
 the building programme is divided into three main categories: the public, the semi-public and the students' facilities.
 the categories are interwoven at different levels
 the library as the most prominent element bridges the two wings
 I inserted a new circulation web constituted by diverse paths of different qualities
 the outline of the building alternates at each level contributing to an evolutionary volume. Every level retreats in relation to the lower creating an open and pleasant in-between central space
 At every level the interior space extends into terraced areas

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11-15

DESIGN PROCESS

001

Ontwerpproces.

002

Plan van de nieuwe situatie, Gebouw A en Gebouw B.

003

Maquette van de nieuwe situatie, Gebouw A en Gebouw B.

004

Plattegronden van Gebouw A.

001

Design process.

002

Plan of new situation, Building A and Building B.

003

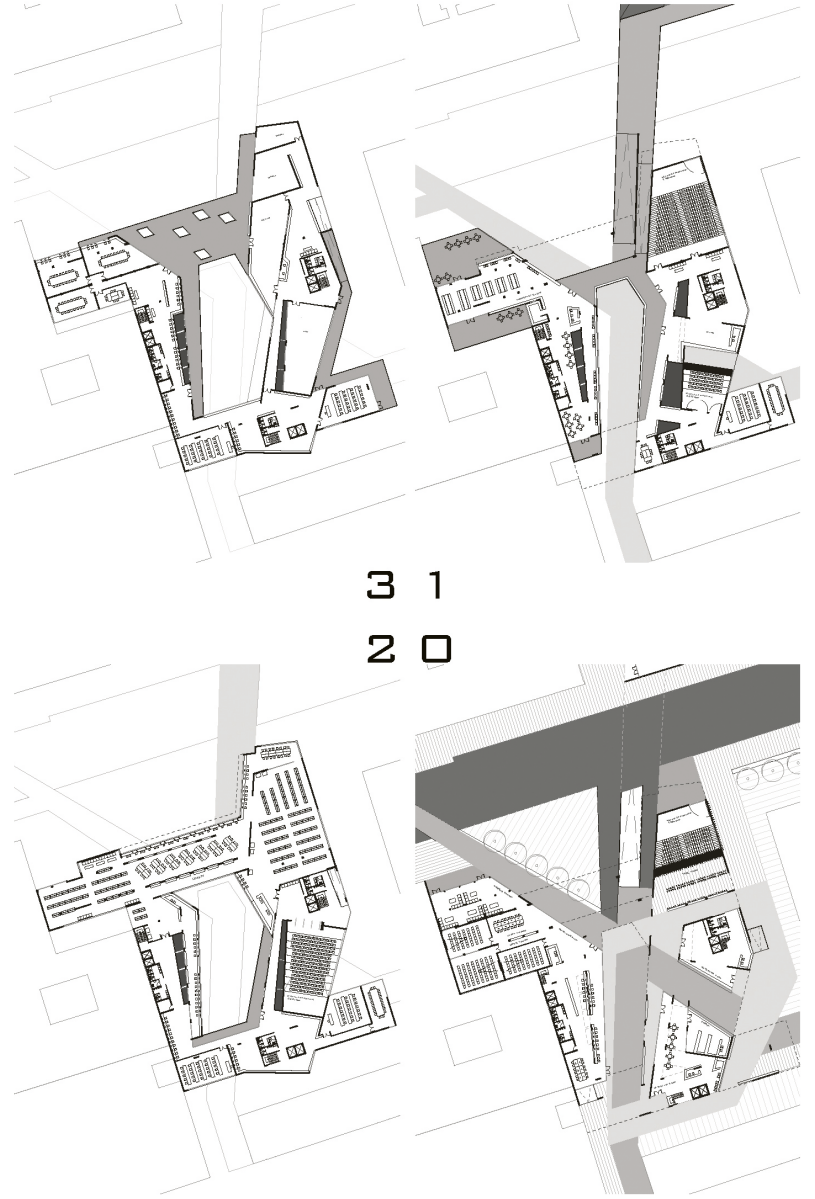
Scale model of new situation, Building A and Building B.

004

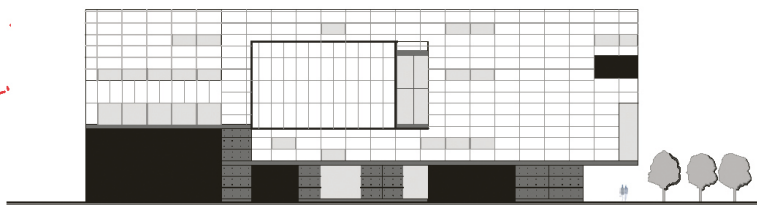
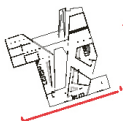
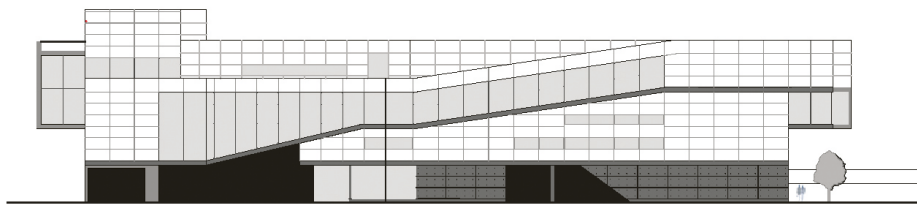
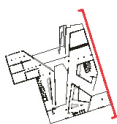
Floor plans, Building A.

002

005

005

Gevels van Gebouw A.

006

Doorsneden van Gebouw A.

007

Plattegronden van

Gebouw B.

008

Gevels en doorsneden van

Gebouw B.

005

Façades, Building A.

006

Cross-sections, Building A.

007

Floor plans, Building B.

008

Façades and cross-sections, Building B.

006

